De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124.)

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE.** Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.**
Insendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 17 Juli 1910. N°. 1698.

Abonnementsprijs: *franco* **aan huis, per drie maanden ƒ 1.20, voor België per jaar ƒ 5.20 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar ƒ 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers ƒ —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureel te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.**
Advertentiën: van 1 tot 6 regels ƒ 1.20, voor elken regel meer ƒ —.22. Aanvragen en vermelding van liefdegaven ƒ —.13 per regel.

„Als een borduursel."

> Mijn gebeente was voor U niet verholen, als ik in het verborgene gemaakt ben, en als een borduursel gewrocht ben, in de benedenste deelen der aarde.
>
> Psalm 139 : 15.

Elk kind des menschen is een *borduursel*, op het stramien der natuur geborduurd door zijn God. Beeldspraak, maar dan toch een keurig beeld, om u het wonderbare dat er in de ontvangenis en vorming van ieder menschelijk wezen schuilt, te doen beseffen. De vrouw die borduurt, hanteert op 't stramien naald en draad, en met die instrumenten drukt ze in vorm en in tint uit een beeld, of figuur, dat als model voor haar ligt of in haar verbeelding haar boeit. En de kunst is dan, om de duizend en nogmaals duizend steken zoo op het stramien aan te brengen, en zoo aan te trekken en te leggen, dat tot het fijnste draadje kleurt en stemt in het geheel.

En zoo nu is het ook met de geboorte der menschenkinderen. Elk menschelijk wezen is een afzonderlijk kunststuk van Gods hand. Natuurlijk is er onderscheid. Evenals in de bloemenwereld de veldbloem van lager soort is dan de lelie, zoo is ook het borduursel door God in den éénen mensch gewrocht, rijker van samenstel dan in den anderen. Een David en een Doeg zijn niet in één adem te noemen. Dit kan verschillen naar den kant van 't hart, naar den kant van de wilskracht, naar den kant van 't hersenleven, en zooveel meer. Er zijn menschen die beneden het gewone staan; er zijn in zeer grooten getale gansch gewone menschen; en er zijn personen, in wie iets uitkomt dat ge gemeenlijk niet aantreft. Ja, zelfs de indeeling der menschen in drie klassen is nog zeer grof, en wie nauwkeuriger de onderlinge verhoudingen in het leven afmeet, komt met een indeeling bij het dozijn nog niet uit.

Maar hoe sterk sprekend die vele verschillen ook zijn mogen, toch neemt dit niet weg, dat zelfs een kind des menschen dat nauwelijks het gewone haalt, en op de weegschaal gewogen, zeer laag daalt, toch ook op zijn manier een „borduursel" van zijn God is, dat alle menschelijke kunst te boven gaat. En ook voor dien laagst bedeelde gaat het door, dat geen haar van zijn hoofd kan gekrenkt worden zonder den wil van zijn Vader, die in de hemelen is.

Wat David ons daarvan voorzingt, spreekt ons nu daarom zóo bezield toe, omdat David geen afgetrokken stelsel opzet, maar van zichzelf spreekt, in zijn eigen leven teruggaat, het alles op zijn eigen persoon toepast, en zich indenkt in de oogenblikken toen zijn God nog pas bezig was, om hem als nog ongeboren wicht in zijn moeder te formeeren. En dit doen Gods in zijn eigen schepping is hem zoo aanbiddelijk, dat hij 't uitroept: „Ik loof U, omdat ik op een heel vreeselijke wijze wonderbaarlijk gemaakt ben en gewrocht ben als een borduursel".

Het is die persoonlijke toepassing van Gods doen op 't eigen leven, ja op 't ontstaan van 't eigen leven, die zoo schoon ook in Psalm 22 uitkomt. Ook hier geen theorie over 't kind, maar een persoonlijk terugleven van den zanger in zijn eigen kindzijn: „Gij zijt 't immers die mij uit den buik hebt uitgetogen; die mij hebt doen vertrouwen aan mijner moeders borsten. Op U ben ik gewor pen van de baarmoeder af. Van den buik mijner moeder aan zijt Gij mijn God."

En zoo moet het, want zoo alleen komt er leven in 't geloof. Gods doen vol majesteit moet niet alleen in uw verder leven, maar allereerst in de wording van uw eigen leven spreken. Gij moet 't in uw eigen persoon gewaarworden, dat God er was, toen gij nog worden moest, en dat heel uw eigen ontvangenis, wording en geboorte Gods wonderbaar werk was: *Zijn* Goddelijk borduren, en gij *het borduursel*, dat hieruit geworden is.

Nu ontleedt de anatoom het menschelijk lichaam, rafelt zenuwen, aderen en spieren uiteen, deelt uw bloed in roode en witte korrelkens, maakt cel van cel los, orgaan van orgaan, vaste van losse bestanddeelen, en weet ten slotte heel het innerlijk samenstel van uw lichaam zóó in beeld te brengen, dat ge zelf u verbaast over het wonderbare, waardoor uit al deze nietige deelkens het geheel van uw lichaam gebouwd is. Juist zooals David er op wijst, dat zijn gebeente niet voor zijn God verborgen was, en dat Gods oog zijn nog ongevormden klomp heeft aangezien.

Maar David voegt er nog iets anders bij, wat hier hoofdzaak is. Er kwam een borduursel tot stand in uw wording en geboorte, maar het patroon voor dit borduursel was in God zelf. En dit niet alleen in den algemeenen zin, dat elk menschenkind naar het beeld en de gelijkenis zijns Gods is geschapen, maar veel meer nog in dien engeren en meer bepaalden zin, dat het patroon voor elk menschenkind afzonderlijk in de gedachte Gods aanwezig was.

Let er maar op. Eerst spreekt hij van den ongevormden klomp en het gebeente dat in dien klomp zich vastzette, en onmiddellijk daarop laat hij volgen: „Al deze dingen (niet van zijn *levensloop*, maar van het *ontstaan* van zijn leven) waren in Uw boek geschreven, de dagen als zij geformeerd zouden worden, toen nog geen van die (van die lichaamsdeelen) gereed was".

En dit nu is het borduren. Steek voor, steek na, het patroon op het stramien overbrengen. Dit nu is ook bij u persoonlijk geschied. Uw lichaam, gelijk gij uw lichaam ontvingt, is ja organisch opgekomen, maar in dit organisch worden, stuksken voor stuksken, en deelken voor deelken zoo door uw God tot aanzijn geroepen, als 't van eeuwigheid af in Zijn gedachte was, dat ge worden moest. En zóó heeft uw God u naar het lichaam doen worden. Vandaar dat elk mensch wel een menschelijk lichaam heeft, maar dat 't lichaam van elken afzonderlijken mensch *iets eigens* heeft. De kleinste, schijnbaar nietigste verschillen tusschen lichaam en lichaam waren verordend, gelijk, ze ook bij u geworden zijn, om juist u een lichaam voor uw persoon te doen ontvangen. Er zijn niet maar, als gold het een fabriek, duizenden en duizenden menschelijke lichamen besteld en naar één vast model afgeleverd, maar elk mensch, elk lichaam op zichzelf is een eigen kunstwerk, een eigen borduursel, zooals God dit voor dien persoon gewild heeft.

Ditzelfde nu wat geldt voor het lichaam, geldt natuurlijk in nog verhevener zin voor het leven *onzer ziel*, voor onzen *geest*, voor ons persoonlijk *ik*. Hier kan geen anatoom indringen om 't te ontleden. De zielkundige neemt de verschijnselen van 't zielsleven, zoo goed hij kan, in rapport met het lichaam waar: hij poogt eenige regels te stellen, en het afwijken van die regels onder vasten vorm te brengen; maar *het eigen leven der ziel* blijft ook voor den kundigsten psychiater een ondoorgrondelijk geheim. Waar de talenten schuilen, waar het genie vonkt, waar de wil aanzet, hij weet het niet.

Maar natuurlijk is dit borduursel van uw geestelijke existentie nog veel wonderbaarder dan het borduursel van uw lichaam. Nog meer dan in zijn lichaam, is elk mensch in zijn geestelijk bestaan een eigen wezen, van alle andere onderscheiden. Zoo min twee bladeren aan een boom volkomen gelijk zijn, evenmin zijn er twee geheel gelijke geesten. De majesteit Gods schittert juist in de oneindige verscheidenheid, waarin Hij zijn menschenkinderen schept. Elke ziel apart. Elke ziel anders. Elke ziel iets wat een andere ziel niet is. En ook hier zijn deelen, en onderdeelen, zoo treffend schoon met de steken van het borduursel vergeleken. Zoo als ge worden zoudt, heeft uw God u ook geestelijk gedacht, eer ge ontvangen werdt. Alle begin van u zelf is niet uit u, noch uit uw ouders, maar uit uw God.

Het is naar *lichaam* èn *geest*, dat ge een wonder product zijt van Gods alvermogend scheppen. Zoo als ge naar lichaam èn ziel in elkaar zit, zóó heeft uw God u in elkaar gezet. Zonde moge dit maaksel Gods ontredderd hebben, maar naar uw grondvorm bestaat ge lichamelijk en geestelijk nog altoos, zooals uw God u naar het patroon dat Hij in zijn raad Zich voor U had voorgebeeld, borduurde.

En zie nu, hoe Godvergeten onnadenkend meer dan één met dit geborduurde kunststuk van zijn God omgaat; en hoe vaak dit kunstig geborduurd lichaam door hem die 't ontving, verwaarloosd, misbruikt en geschonden wordt. Ook voor uw lichaam zult ge eerbied hebben, omdat 't Gods borduursel is. De zorge voor het lichaam is geen zelfzucht, maar een eerbiediging van het werk Gods, dat ge in uw lichaam met u omdraagt. Dit lichaam juist te voeden, te drenken, te reinigen, te kleeden, beweging en rust te gunnen, en voor verderfelijke invloeden te vrijwaren, is een plicht, die ge èn aan uzelf èn aan uw God verschuldigd zijt. En daarom, wie zijn lichaam schendt, misbruikt of verwaarloost, mist den waarachtigen eerbied voor zijn Maker.

Doch geldt dit alzoo van uw lichaam, het geldt veelmeer en in veel hooger zin nog van uw ziel, van uw geest, of wilt ge, van de talenten die uw God u in uw geestelijk bestaan geschonken heeft, en van de geestelijke figuur die uw God in uw ziel borduurde. Al wat ge in uw hart, in uw verstand, in uw gevoel met u omdraagt, is Gods eigendom, zijn kunstwerk, zijn wonderbaar-maaksel, u toevertrouwd, opdat uw God er in zou verheerlijkt worden. Misbruikt ge nu dit rijke hart, verwaarloost ge uw denkvermogen, uw verbeelding, uw talenten uw gaven, zoodat ze òf niet ontwikkeld worden, òf in dienst van zonde, ongeloof en eigen zelfverheerlijking komen te staan, zoo *misbruikt* ge wat God in u geformeerd heeft, en zal hard de verantwoording zijn, die ge eens voor dit misbruiken van uw gaven en talenten zult hebben af te leggen.

Wie zoo speelt met zijn lichaam of met zijn ziel, is als wie een keurig-fijn borduursel ging misbruiken als inktlap. Hij gaat tegen zijn God, tegen diens kunstwerk, tegen zijn heilige bedoeling in. Er ontbreekt in zijn leven alle diepere ernst.

En die ernst nu vat dan eerst post in uw zelfbesef, zoo ge doet wat David deed, en *in uw eigen leven* teruggaat op uw eerste ontvangenis en uw formeering, en dan doorgaat om, *achter* die ontvangenis en wording, Hem te zoeken, die 't alles in u wrocht en borduurde, ja, om *het patroon* van uw persoon, begluren dat in Gods raad gereed lag eer ge worden zoudt. Dan toch eerst vindt ge uw God in uw eigen levensbestaan en ontstaan, en voelt ge, dat ge, als zelf een kundig *borduursel* van uw God, dit kunstwerk van uw God niet moogt schenden.

DERTIGSTE JAARLIJKSCHE SAMENKOMST

VAN DE

Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, gehouden te Rotterdam op 6 en 7 Juli.

Waren we verleden jaar in Gelderlands hoofdstad samen, ditmaal was de groote koopstad aan de Maas de plaats, waar onze Vereeniging gastvrij ontvangen werd tot het houden harer jaarvergadering. In de stad van het overdrukke zakenleven gaat men niet zóó in handel en verkeer op, dat het oog voor andere niet zakelijke dingen zou gesloten zijn. Integendeel, in Rotterdam leeft de hartelijkste belangstelling voor onze Vereeniging en haar School; geen wonder dan ook dat uit de stad zelve en voorts uit alle oorden van het land zeer velen waren opgekomen, om de Jaarvergadering bij te wonen.

Deze werd naar oud en lieflijk gebruik vooraf gegaan door een

URE DES GEBEDS

waartoe Woensdagsavonds te 7½ een breede schare was saamgekomen in de Nieuwe Westerkerk.

Als voorganger trad op de heer Dr. B. Wielenga uit Arnhem.

Nadat gezongen was Ps. 66: 4 en 10; sprak, na gebed, Dr. Wielenga een bezielend woord, waarvan we hier den korten inhoud doen volgen.

De goede hand onzes Gods brengt ons hier aan den vooravond van den Universiteitsdag bijeen.

De Heere roept ons tot den mystieken arbeid des gebeds.

Bidden kunnen wij niet, zonder dat er in ons hart iets zij van het: Mijn *hart* en mijn vleesch roepen uit tot den levenden God!

Maar evenmin kunnen wij bidden zonder ons *verstand*. Wij mogen niet volstaan met de zucht, die ontglipt aan een felbewogen gemoed. Het moet zijn een ingaan door de poorten der gerechtigheid tot voor den troon der genade om geholpen te worden te bekwamer tijd.

Daarom stellen wij ons eerst onder de prediking van Gods Woord, om van Hem niet slechts geïnspireerd maar ook geïnstrueerd te worden tot het gebed.

Wij zeggen: Heere, leid mij in uwe waarheid en leer mij, want Gij zijt de God mijns heils, U verwacht ik den ganschen dag.

Uit het woord van Paulus, dat ik u voor las, spreekt zoowel ootmoed als zelfbewustzijn. Paulus weet wat hij mist, hij weet ook wat hij heeft. Sommigen in de Corinthische gemeente, door de fijne Grieksche cultuur verwend, hadden zich gestooten aan de armoede van het Evangelie, naar inhoud, vooral naar vorm. De apostel neemt het niet voor zichzelf, maar voor het Evangelie van zijn Koning op, waardoor hij zelf niet slechts vrede maar ook wijsheid verwierf.

Wij gaan den tekst zuiver ontleedkundig na.

Paulus zegt: »Doch wij hebben niet ontvangen den geest der wereld,« dit is *onze betrekkelijke armoede*.

2. »Maar den Geest, die uit God is,« dit is onze *werkelijke rijkdom*.

3. »Opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn,« — dit is onze *hooge bestemming*.

1. Met den geest der wereld wordt niet bedoeld een soort helsche geest, die den mensch tot goddeloosheid aanspoort. Paulus bedoelt met het woord *geest* allereerst een gave en vervolgens een beginsel. Geest immers is het woord waardoor de menschheid van den mensch boven het dier, het beeld-zijn van God, wordt uitgedrukt. Opmerkelijk is, dat van die gaven des geestes, overblijfselen van het beeld Gods in ruimeren zin (krachtens Gods gemeene gratie aan de menschheid nog overgelaten) veelal het rijkst aan de kinderen der wereld wordt toebedeeld. Niet in het geslacht van Set, maar van Kain bloeiden de kunsten. In Egypte, Babel, Tyrus, meer dan in Israel schitterde de cultuur in haar pracht. Ook Paulus had dat waargenomen op zijn reis door Griekenland, het land van denkers, dichters, fijnbesnaard en rijk begaafd. Het was niet enkel ironie wanneer hij van de wijzen en edelen dezer wereld sprak. In zijn prediking haalt Hij het diepzinnig woord van een *harer* poëten aan, en in zijn brief aan Titus geeft hij aan hare denkers den eerenaam van profeten.

Er is belijdenis van betrekkelijke armoede in het: Doch wij hebben niet ontvangen den geest der wereld. Een belijdenis ook heden nog van kracht, in zoover het genie op het terrein van wetenschap, kunst, industrie, veelvuldiger uitblinkt aan de zijde der wereld dan bij ons.

Toch mag slechts van *betrekkelijke* armoede gesproken. De bijzondere genade staat niet vijandig tegenover de beschaving. Veeleer is het Evangelie de voedsteraarde der waarachtige cultuur. Bij de wereld is de gemeene gratie de éenige schat. Buiten haar heeft de wereld niets. Bij Gods kerk is de bijzondere genade het eerste en hoogste. Tijdelijk wijkt somtijds de gave der gemeene gratie op den achtergrond. Dan schijnt de kerk in uitwendigen levensglans armer dan de wereld, gelijk de kiem armer schijnt dan de stervende stam. Maar straks wordt de particuliere genade levenswortel voor nog rijker bedeeling dan de wereld ooit heeft gekend.

Het is dus slechts een betrekkelijke armoede den geest der wereld niet te hebben. Temeer, omdat de geest der wereld ook een *beginsel* met zich brengt. Met de haar geschonken gaven leeft en arbeidt de wereld uit één principe. Zij is niet vrij, maar gebonden. Niet voorwerpelijk, maar bevooroordeeld. Niet neutraal, maar vijandig. Zij heeft geen kunst om de kunst, geen wetenschap om de wetenschap. Haar cultuur is een soort religie, zij het een valsche religie. Zij heeft ook hare dogma's en onfeilbaarheidswaan, hare profeten en priesters, haar ketters en martelaars. Het is niet toevallig, dat de wereld met haar wetenschappelijk materiaal bij duizenden het gezag der Schrift heeft ondermijnd, de kerk heeft bestreden, het van God geordineerde leven verwoest. Wat zal het straks zijn, wanneer het kleine Sion Gods met de steeds rijker zich ontwikkelende wereld om den eindtriomf worstelen zal?

2. Doch geen nood, er is betrekkelijke armoede, maar ook werkelijke rijkdom. Wij hebben ontvangen den Geest, die uit God is. In zekeren zin is de geest der wereld ook uit God, in zooverre hij een genadegift Gods is. Al wat edel is en schoon en goed komt van den Vader der lichten. Maar de wereld heeft niet den *Geest die uit God is*. Deze is de Goddelijke persoon, die van den Vader en den Zoon uitgaat. Hij wordt hier niet genoemd de Geest *van* God, maar *uit* God. De wereld wordt door een geest bezield, gedreven. God wordt door geen geest gedreven. Hij zendt zelf den Geest uit, en doet Hem wonen in zijn volk. En *wij ontvangen* Hem.

Deze bijzondere ontvangenis zou niet noodig geweest zijn, als niet de wereld God vijandig ware geworden.

Nu ontvangen wij Hem als den Geest van Christus-Consolator, die de wereld, ook in ons, overwint.

Met dien Geest zijn wij rijk, omdat Hij ons wederbaart, troost, in alle waarheid leidt en eeuwigelijk bij ons zal blijven.

De wedergeboorte trekt de grens in elken levenskring tusschen ons en de wereld. Uit de wedergeboorte bloeit al 't leven, ook dat van kunsten en wetenschappen, in maatschappij en staat, in hernieuwde schoonheid op. En straks pronkt het arme Sion met vleugelen eener duive, welker vederen zijn met uitgegraven geelachtig goud.

3. Ook van onze hooge bestemming spreekt dit woord, wanneer een bijzondere genadewerking van Gods Geest wordt genoemd.

Wij hebben den Geest ontvangen, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn. Eerst schenkt d. i. gratificeert (gelijk er letterlijk staat), God de dingen. En dan voegt Hij bij deze genade nog een andere, n.l. dat wij bewustzijn, »wetenschap" van deze dingen mogen hebben. Zonder bewustzijn is zelfs een koningskind arm.

De dingen, die de Geest ons leert weten, zijn de heilsdaden Gods, de schitterende keten van wonderen, die God gedaan heeft van oudsher, tot onze verlossing en zijn glorie. In het licht van dit weten wordt zelfs het dwaze, donkere kruis eeuwig schoon en wijs.

In den tempel dezer »wetenschap« zeggen zelfs kinderkens in het verstand: hier weidt mijn ziel met een verwondrend oog.

Maar tot de dingen, die ons van God geschonken zijn, behoort meer dan schuldvergeving en zielereiniging.

In Christus geeft God aan zijn volk de verloren wereld terug. Want uw Godgeheiligd zaad, zal 't gezegend aardrijk erven. Gods Geest herstelt in u het beeld der kennis, dat is niet slechts de Godskennis, maar ook de kennis van de geschapene dingen. In zekeren zin is waar: fides quaerit intellectum, het geloof zoekt wetenschap. Dezelfde Geest, die de wonderen van Gods wet openbaart, openbaart de waarheid ook in het natuurlijk leven. *De waarheid*, dat is niet slechts de *verschijnselen* van het leven, want die speurt de geest der wereld ook na, machtiger dan wij, maar het *wezen* der dingen; hun oorsprong en bestemming. Alleen daar waar de Geest is kan dus de ware »wetenschap« bloeien. Alleen het kruis geeft het ware licht, de echte inspiratie. De legende verhaalt, dat Paulus bij het graf Van Virgilius zou hebben uitgeroepen: Wat zou er van u geworden zijn, als gij het kruis van Christus gekend hadt!

Wie deze »wetenschap« vermeerdert, vermeerdert geen smart, maar zaligheid.

En nu, — zou Paulus, al hij den triomf der christelijke beginselen, vooral in ons Nederland kon zien (nog is de indruk levendig van de overwinning, die de jongste stembus bracht), dit woord voor ons herhalen? Is ook thans, nu wij hebben onze christelijke staatslieden en geleerden (waaronder mannen die de wereld ons benijdt), onze christelijke universiteit, gymnasia, pers, organisaties, op ieder gebied, — nog het woord voor ons van kracht: wij hebben niet ontvangen den geest der wereld? Is onze betrekkelijke armoede niet voorbij?

Neen, er is reden Paulus' woord te schrijven aan den ingang van onzen tempel der wetenschap.

Bij alle dankbaarheid voor wat ons oog in deze eeuw op het Christelijk erf aanschouwen mag, — in nog geen menschenleeftijd is de gedaante van Nederland veranderd, — is er weemoed bij de gedachte aan de traagheid en ontrouw van het Christenvolk, zoovele geslachten aaneen. Waar is, nu zoovele eeuwen nadat de apostelen de evangeliekiemen zaaiden, onze christelijke wetenschap? Gedurende meer dan een eeuw heeft men in ons vaderland de kerk, het volksleven, de cultuur, prijsgegeven aan het doodend mysticisme, verdorrend modernisme, verarmend methodisme.

Wij staan nog maar aan het begin der herleving.

De reformatie der kerk, die aanvankelijk tot stand kwam, moet tot vrucht hebben de reformatie van het leven. De Vrije Universiteit is de wel glorieuse, maar eenige universeele poging tot ontplooiing van de krachten, die God aan zijn bondsvolk op het erf der wetenschap heeft geschonken, en tot christianiseering van wat op dit terrein onder den ban van het ongeloof ligt.

Is dan de Geest, die uit God is, niet rijker dan de geest der wereld?

Zeker, en dit is onze hope. Aan onze zijde is de Heilige Geest, de Geest der schoonheid, kracht, waarheid. En deze Geest is het zalig bezit van al Gods volk. Daarom wortelt de V. U. in het hart van dat volk. Ons volk heeft de wetenschap niet, maar het heeft de waarheid, wijsheid, die het beginsel der wetenschap is.

En dan ook, in dat volk schuilt, door inwoning van denzelfden Geest, de mystieke kracht des gebeds. Een biddend volk is een onsterfelijk volk. Wat de geest der wereld ook vermag in het rijk der gedachten, kleuren, tonen, vormen, *bidden* leert hij den mensch niet.

Het gebed der wereld is een traan van weemoed, om de schoonheid, die vergaat. Het gebed der gemeente is een traan van verlangen, waarin de eeuwigheid lacht.

Het is de tijd, dat wij elkander moeten toeroepen het oremus; laat ons bieden. Er was een tijd, dat van het ora et labora door een slekelijk mysticisme het *labora* vergeten werd. En wat kan er komen van het „werk, als de medewerkers Gods ontrouw zijn. Als er niet is het fiere besef, dat wij niet zijn achterlingen, duisterlingen, gelijk de wereld zegt, — maar eerstelingen Gods (Jak. 1 : 18). Maar laat ons waken, dat in onzen tijd van heerlijke krachtsontwaking en prachtigen ijver door een star intellectualisme of overspannend practicisme, het *ora* niet wordt verzwakt.

Laat ons bidden, ootmoedig, dringend, aanhoudend. Voor al het werk in 's Heeren Koninkrijk, maar niet het minst voor de V. U. Want wij hebben niet ontvangen den geest der wereld, maar den Geest die uit God is, opdat wij zouden *weten* de dingen, die ons van God geschonken zijn.

Nadat de belangen der stichting den Heere waren opgedragen verliet de schare het Kerkgebouw.

De meesten gingen naar het lokaal van het *Nut*, waar door de goede zorgen der regelingscommissie gelegenheid werd geschonken om elkaar te ontmoeten. Het was echt Rotterdamsch-gezellig en gul, men bleef tot laat bijeen in de door de heeren Blok en Roosenbeek fraai met bloemen getooide zaal.

Den volgenden morgen te 10 ure was de zaal van de Societeit *Harmonie* meer dan gevuld en het houden der

JAARVERGADERING

die door Ds. B. Van Schelven werd gepresideerd.

Nadat gezongen was Psalm 103 : 1 en 2, las de Voorzitter Psalm 103 en ging daarna voor in gebed.

Daarop sprak hij de vergadering aldus toe:

Namens directeuren onzer Vereeniging, die mij de leiding dezer vergadering hebben opgedragen, heet ik u allen, leden en begunstigers, hartelijk welkom. Het verblijd mij, dat ge in zoo grooten getale aan de roepstem om herwaarts te komen gehoor hebt gegeven.

Trouwens verwondert mij dat niet, daar de liefde onder u voor de zaak, die ons hier saambrengt, bekend is. Zoowel in deze stad als in de vele bloeiende steden en dorpen, die rondom haar zijn gelegen. De jongeren doen in dit opzicht voor de ouderen niet onder; de ouderen, bij wier herdenken mij op dit oogenblik vóór den geest komt de naam van hem, die zoo langen tijd voorzitter was van het locaal comité, onzen broeder Tromp, dien de Heere na langen trouwen dienst aflrep van zijnen post. Zijne nagedachtenis zal nog lang in gezegend aandenken blijven. Dat er liefde is en belangstelling, het blijkt bovendien ook uit de klacht, die ons ter ooren kwam, dat het zoo lang geleden was, sinds voor de laatste maal de jaarvergadering van onze Vereeniging hier werd gehouden.

In het jaarverslag is geconstateerd, dat in zekeren zin van de Vereeniging kan worden geregd, dat zij geene geschiedenis heeft gehad. En wat men wel eens van de volken zegt, die in zulk een geval verkeeren, dat zij gelukkig zijn, is ook zeker op onze Vereeniging van toepassing. Alles ging bij haar, zoowel als in de school welke zij oprichtte en bestuurt, zijnen gewonen gang, zonder dat buitengewone gebeurtenissen vielen te boeken.

Toch hebben wij wel iets te vermelden, behalve wat in het verslag aangaande directeuren en curatoren is verhaald. Al is onze Vereeniging geene politieke, toch staat zij door hare school wel degelijk met het politieke leven in nauw verband. Dat hebben wij ondervonden in de jaren waarin aan de diploma's, door de studenten aan onze school verworven, rechtsgeldige kracht werd onthouden in de maatschappij om ons heen. Wij herinneren ons nog met hoeveel blijdschap de tijding werd vernomen, dat daaraan een einde was gekomen.

Met warmte heeft deze provincie daarin toen eene gewichtige rol gespeeld, doordien zij door de keus der Provinciale Staten voor leden van de Eerste Kamer de meerderheid in deze Kamer omzette. En hoe zouden wij dan niet gedenken op dezen dag, dat de uitslag van den strijd bij de stembus in de jongste weken deren toestand heeft bestendigd en ons de vrees voor mogelijke reactionaire maatregelen op dit terrein heeft weggenomen. Ja, veeleer mag zelfs de hoop gekoesterd, dat zoo te eeniger tijd de behoefte zich mocht doen gevoelen om nog verder in dezen gang van

gedachten werkzaam te zijn, althans de saamstelling der Kamer daarvoor geen beletsel opleveren zoude.

Zoo zijn wij dan vervuld met dank aan den Heere voor wat zijne hand ons gaf en bestendigde, en is er overvloedige reden om zijnen Naam te loven.

Toch mengt in dit gevoel zich thans een eigenaardige toon van weemoed bij de gedachte, dat heden voor het laatst een der hoogleeraren aan de Vrije Universiteit in zijne gewone qualiteit hier tegenwoordig is.

Een tweetal namen is sinds dertig jaren in het leven onzer Vereeniging zoo in onzen geest vereenigd, dat wij ze bijna geregeld als in éénen adem hebben genoemd. Het zijn die van de professoren Kuyper en Rutgers. Wel is ons nog daarenboven een tweetal gebleven, dat eveneens zoo goed als van den aanvang af aan deze hoogeschool verbonden is; maar zij zelven zullen het mij ten goede houden, zoo ik die eerste twee nog afzonderlijk als eene soort van eenheid vermeld.

Dertig jaren terug denken wij ze ons bij voorkeur, beide in het stille studeervertrek; de eene bezig aan het schrijven van de tot een boekwerk uitgedijde brochure, waarin de vraag werd beantwoord, of strikt genomen onze Vereeniging wel tot het stichten van eene hoogeschool bevoegd was; de ander verdiept in het samenstellen van statuten en reglementen en regelingen van allerlei soort, bestemd om het leven zoo van de Vereeniging als van de School te leiden. En wie eenigermate meer dan anderen in de gelegenheid was om de werking van al deze ordonnantiën gade te slaan, heeft eenen indruk ontvangen van de groote voorzienigheid — dit woord nu genomen in den algemeenen zin van vooruitberekende wijsheid — waarmede deze regelingen zijn samengesteld. Dit is voornamelijk het werk geweest van Prof. Dr. Rutgers.

Nu is van de twee, die 'k noemde, de eerste reeds sinds ettelijke jaren op de lijst der hoogleeraren als emeritus genoemd. De politiek ontvoerde hem ons. Maar de andere is in functie gebleven tot nu toe. Doch zijne jaren zijn geklommen; en hij heeft behoefte gevoeld te verzoeken, dat ook hij mocht worden ontslagen van den actieven dienst. Aan dat verzoek moest gehoor gegeven worden, hoe pijnlijk dat viel; voortaan zal ook hij als emeritus te rekenen zijn. Reeds werd het laatste college door hem aan zijn studenten gegeven. En nu ben ik zeker de tolk van u allen, als ik een woord van dank uit het hart geweld tot den scheidenden professor richt.

Hooggeschatte broeder, het is ons eene behoefte in deze ure een woord van hartelijke waardeering tot u te spreken, voor wat gij gedurende dat dertigtal jaren, zoowel voor de vereeniging als voor hare school, zijt geweest en hebt gedaan. Bij hare oprichting hebt ge uwen naam gegeven, en uwe positie die ge reeds hadt verworven, voor haar over gehad, om haar te dienen met al de kracht van de van God u geschonken talenten. Rusteloos hebt gij voor haar geijverd en uwe gaven gesteld in haren dienst. Wij zeggen u daarvoor in oprechtheid dank. Wij billijken uw besluit, al doet het ons leed, dat die ure nu reeds aanbreken moest. U vergelden wat gij door Gods goedheid ons waart, wij kunnen het niet; dat vermag alleen de Heere. Het is onze bede, dat hij dat doe! Hij geve u in den vereenzaamden toestand, waarin zijn bestel u bracht, doordien allen die naast u stonden in huis en familiekring van u zijn weggenomen, toch nog eenen aangenamen levensavond door de herinnering aan wat gij mocht verrichten en door de wetenschap dat zoovelen, ook buiten den kring uwer kinderen, u liefhebben. Onthoudt ook ons verder niet, zoolang als de Heere u dat nog zal vergunnen, uw hulp en bijstand in alle omstandigheden, waarin dat noodig zal zijn en mogelijk! (*Hartelijke toejuiching*).

De vergadering zingt:

Dat 's Heeren zegen op u daal' enz.

En nu, zoo ging de spreker voort, nog een kort woord slechts, opdat ik door mijn spreken geene oorzaak zijn moge, dat ons program voor dezen morgen niet zoude worden afgewerkt. Na een blik op wat achter ligt en op wat in deze ure door ons doorleefd wordt, richten wij nog het oog naar de toekomst, op de roeping die ons wacht.

Men heeft de opmerking gemaakt op politiek terrein, dat er is te constateeren eene verschuiving naar links. En dat is voorwaar niet alleen op dat gebied. Wat daar voorvalt is slechts symptoom, van wat in generalen zin geldt van heel het leven om ons heen. Er is metterdaad opschuiving naar Links. Er is eene al sterker loslating, van wat in het verleden nog bond aan de openbaring Gods en aan de inwerking van den Christus Gods in ons volksleven.

Men pleegt dat wel eens te loven als bewijs van meer eerlijkheid en oprechtheid. Tot op zekere hoogte kunnen wij dat beamen. En toch doen wij dat niet, zonder daarnevens te hebben een besef van diepe ontroering.

Het is immers niet alles afschuwelijke veinzerij, wanneer men nog niet zoo luide en openlijk lucht durft geven aan de vijandschap tegen God, welke van nature in het hart van het menschenkind schuilt. Veeleer erkennen wij in het bealag, waardoor die gesteldheid in haar uitingen wordt ingebonden, de werking der goddelijke almacht, welke zich doet gevoelen in de consciențien des menschen

Het is er mede als met de schaamte op zedelijk gebied. Wij waardeeren het nog, als er aarseling is om schuld te bekennen en als de blos nog op het gelaat zich vertoont. Geen teeken is het van vooruitgang, wanneer men daarvan niet meer weet noch weten wil. Dan klagen wij over iets dat verloren is gegaan, en waarvan het verlies zoo goed als onherstelbaar pleegt te zijn.

De Schrift laakt ook het weigeren om schaamrood te worden en spreekt van een zich aan den Heere onderwerpen onder den indruk van zijne macht. Dus is wezenlijk als achteruitgang aan te zien het verschijnsel, dat ik zoo even u noemde.

Daarmede gaat echter gepaard een teruggaan naar Rechts van vele anderen, zonder dat tevens van hen de hartelijke betuiging gehoord wordt, dat ook voor hen de vreeze des Heeren geldt als het beginsel der wijsheid. De schrik is hun om het harte geslagen vanwege het aanranden en loochenen van alle gezag, het losscheuren van alle banden van eerbaarheid en het ondergraven van alles, wat ons herinnert aan de inwerking van de religie in het leven van ons volk.

Ook daarvan zijn wij getuigen; en langs dien weg dreigt nu het gevaar, dat ter wille van de aanwinst in het getal de onderscheidingslijnen zullen worden verflauwd en de helderheid der kleuren niet nadrukkelijk zal worden gehandhaafd.

Tegenover beide verschijnselen betaamt het, dat wij ons wapenen; want van beide zijden dreigt ons een onmiskenbaar gevaar. Ook elders schijnt men dat in te zien. Gij hebt allen gehoord van de bekende encycliek, welke de Paus van Rome tot zijne volgelingen heeft gericht en welke in zekere kringen zulk eene eigenaardige beroering heeft verwekt. En nu lijkt ons de gedachte niet vreemd, dat ook bij dezen man eene dergelijke overtuiging zich heeft gevestigd en hij zich dies geroepen heeft gevoeld, zijnerzijds het oog op den vijand te doen richten en te waarschuwen voor het dreigend gevaar.

Wat daarvan nu zij, blijve verder onbesproken; indien onder ons maar vast staat, dat wij daarmede rekening houden. Die al meer als principieel zich onthullende tegenstand vereischt dat ook onzerzijds niet minder principieel uitgangspunt worde gesteld. Alleen wie pal staat op den wortel van het beginsel, is tot stand houden bekwaam, En het gevaar om van zijne vastigheid afgevoerd te worden, kan alleen vermeden, door wie zich vastklemt aan het eens aanvaardde beginsel en er voor waakt, dat de heldere kleuren der banier waaronder hij optrekt, in volle frischheid worden bewaard. Dan alleen zullen wij ook anderen ten zegen kunnen zijn. Slechts wie vasten grond onder den voet heeft, kan eenen anderen uit den maalstroom verlossen.

Dat is van meetaf onzerzijds ingerien. In vervluchtiging, in vermenging hebben wij nooit heil gezocht. Dus hebben wij aanvaard voor alle wetenschap den grondslag der Gereformeerde beginselen, en voor de godgeleerdheid onze zoo kostelijke formulieren van eenigheid, daaraan een gezag toekennende als van ouds in de Gereformeerde kerken dezer landen regel is geweest.

Daarom is onze school eene eenige in ons vaderland onder al de hoogescholen. Daarom zijn er bij ons niet maar enkele mannen, die, omdat zij zelven wel zoo willen, in gehoorzaamheid ook in hun denken buigen voor den Heere, gelijk die zich heeft geopenbaard in natuur en Schrifttuur, zooals dat steeds mogelijk blijft aan de overheidsscholen; maar onze school is de eenige in ons vaderland, welke voor al haar onderwijs aan dit uitgangspunt is gebonden.

Wij danken onzen God, dat Hij door zijne genade ons daartoe bracht en ons tot dusverre daarbij bewaarde. Laat dan tegenover de daareven genoemde gevaren, nu het verbond en de eed van trouwe worden hernieuwd aan de oude, beproefde leuze. Laat ons straks van hier gaan met de overtuiging: zoo moet het: en het voornemen: door Gods genade zal het zoo zijn bij ons!

Slechts één bezwaar zou er misschien nog kunnen wezen; en wel, dat alzoo de rijen zouden kunnen dunnen en de invloed worden verzwakt. Ten aanzien van dit laatste wijs ik op wat daareven over dat opschuiven naar links door mij is gezegd. Want dat voorbeeld leert ons wel anders. Immers vanwaar dit schuiven anders dan daarvan, dat aldaar één groep van mannen is, die rusteloos en aldoor scherp en klaar hun beginsel naar voren schuiven en door de handhaving er van de anderen tot al verder voortschrijden dwingen.

Voor wat het eerste aangaat herinneren wij aan den naam van den man, die onder allen die vóór en met en na hem de bannier van het Evangelie in tegenstelling met de Revolutie omhoog hebben geheven, eene plaats der eere inneemt en zal blijven innemen. Gij noemt zelven reeds Groen van Prinsterer. Diens leuze was: in ons isolement ligt onze kracht. Hij nam dat woord isolementa niet in den zin van enghartig separatisme, maar in dien van volstrekt vasthouden aan het beginsel.

Die heeft eenzaam zijn gekend. Nu zestig jaren geleden, immers op 1 Juli 1850, ving hij de uitgave aan van zijn dagblad *De Nederlander*. Vijf jaren lang heeft hij, dag aan dag schrijvende en polemiseerende, zijne beginselen daarin uiteengezet en verdedigd. Schijnbaar zonder vrucht; want eindelijk moest de arbeid worden gestaakt. Zijn gansche oogst scheen te zijn smaad, hoon, diepe verachting van de zijde dergenen, die hem tegenstonden om het nutteloove van zijn streven. Veldheer zonder leger scheen wel de juiste teekening van zijne positie. En nu, ziet om u, monstert in uwen geest de vele honderden en duizenden die met ons staan in den lande; en ge merkt, hoe ongemeen de Heere deze trouw aan de beginselen met zegen heeft willen kronen.

Zullen wij dan aarzelen, versagen, om ons betrekkelijk altijd nog kleine getal; en het gevaar van vermenging vergeten ter wille van de aanwinst van wellicht niet weinigen, wier hart ons beginsel niet deelt? Immers neen, daar wij alzoo niet slechts ons zelven schade zouden doen maar ook den anderen geen voordeel. Alleen in onze beginseltrouw kan nog een grond van verwachting schuilen, dat wij hun ten goede zullen kunnen zijn.

Meerdere voorbeelden breng ik niet bij. Wat ik noemde, is voldoende om kiem bij te zetten aan de opwekking: laat ons niet versagen. Laat het bij ons zijn, meer en meer worden: ook wij zoeken kracht in isolement, in vasthouden aan de beginselen, die de Heere ons gaf te kennen en te belijden. Dan zal onze arbeid zijn ons en den onzen ten zegen; ten welzijn ook nog van degenen, die om ons zijn; en bovenal — hooger is er niet noch heerlijker — tot verheerlijking van den nooit genoeg geprezen Naam van den Heere onzen God! Ik heb gezegd.

De rede van den Voorzitter werd levendig toegejuicht.

Na de voorlezing van de presentielijst kwam het Jaarverslag over 1909 in bespreking.

Prof. Fabius, met applaus begroet, **maakt de opmerking dat het jaarverslag enkele dingen leert, waarop de aandacht wel eens met nadruk mag worden gevestigd. Spreker heeft er uit gelezen, dat dat over het geheele land, in alle provincien, het aantal leden en begunstigers is achteruitgegaan, behalve in Zeeland, daar gingen we vooruit. Spreker noemt verschillende plaatsen waar z. i. wel wat meer voor de Vereeniging kon worden gedaan; andere waar blijkbaar de liefde voor de Vereeniging zich in daden sterker uit. Hij wekt op tot meerderen ijver; we moeten, ook met het oog op onzen arbeid, in geheel het land, vooruit.**

Prof. Rutgers **wenscht allereerst dank te brengen voor de hartelijke woorden hem door den Voorzitter toegesproken en voor de zegebede hem door de Vergadering toegezongen. Spreker is er nu toe gekomen emeritaat aan te vragen, wijl zijn leveniaren klimmen en jongere krachten in het werk moeten ingaan. Toch zal hij niet allen arbeid opgeven; integendeel hoopt hij nog te blijven werken en strijden, ook voor de Vereeniging en haar School (*applaus*). Spreker sluit zich aan bij het woord van Prof. Fabius, die er terecht op wees, dat onze kracht ligt in den breeden kring van belangstellenden in den lande. Van onze leden en begunstigers moet het komen, en 't lijkt wel of de Rotterdamsche vrienden dat aanschouwelijk hebben willen voorstellen, door de Hoogleeraren in deze zaal in een geheimzinnig halfduister te zetten, terwijl de Vergadering zich in 't volle licht verheugt.**

Met dankbaarheid ziet Spreker terug op den afgelegden weg, waarop het hem aan den steun van broeders en zusters niet heeft ontbroken, een steun, die niet slechts zijn persoon gold, maar vooral de zaak waarvoor hij opkwam.

Spreker zet uiteen dat wegens de benoemingen in de Medische, de Litterarische en de Juridische Faculteit, die nu allereerst aan de orde zijn, in de eerstvolgende 20 jaren de uitgaven ieder jaar telkens met gemiddeld ƒ 1000 moeten klimmen; zoodat natuurlijk de inkomsten ook ieder jaar met ongeveer ƒ 1000 moeten vooruitgaan. Dat is veel, maar toch niet te veel, als men ziet op de talrijke opkomst bij onze jaarvergaderingen, uit alle deelen des lands, waarvoor onze leden en begunstigers dus de kosten gaarne over hebben; alles saamgenomen zeker heel wat meer dan ƒ 1000 per jaar. Met het oog daarop zou de gedachte kunnen opkomen, of men deze jaarvergaderingen niet zou kunnen afschaffen, opdat het daarvoor bespaarde aan de kas der Vereeniging mocht ten goede komen. Maar dat zou toch zeker een verkeerde rekening zijn. Het zou zijn: het slachten van de kip, die de gouden eieren legt. Juist door deze vergaderingen wordt de zaak, die het geldt, zoo uitnemend gesteund. Uit deze vergaderingen moet juist de bezieling, de geestdrift komen voor het heerlijke werk waartoe we zijn geroepen. Die bezieling en geestdrift moge ook van deze jaarvergadering uitgaan. (*Toejuiching.*)

Thans ontvangt Prof. Bavinck het woord, die spreken zal over „Uitbreiding". De Hoogleeraar zeide het volgende:

Door Heeren Directeuren werd ik uitgenoodigd, het onderwerp: Uitbreiding, met enkele woorden bij u in te leiden. Het onderwerp is dus niet mijne eigene keuze; maar toch heb ik aan het verzoek gaarne voldaan, te meer wijl ik de vrijheid behield, om het te behandelen op mijne wijze.

De Vrije Universiteit verkeert in een tijdperk van overgang, niet in dien algemeenen zin, waarin alle tijd voortdureud het heden en de toekomst verslindt, maar bepaaldelijk ook in deze beteekenis, dat zij na een dertig-jarig bestaan uit de handen der eerste in die der tweede generatie overgaat. Van de stichters zijn nog maar enkelen overgebleven; het meerendeel is ontslapen. Prof. Kuyper Sr. werd reeds voor enkele jaren emeritus, en Prof. Rutgers verlaat met den nieuwen cursus den actieven dienst. Daarmede komen vele vrienden en begunstigers der Vrije Universiteit op eene ernstige proef te staan, of ze n.l. de Hoogeschool, die ons hier samenbrengt, om der personen dan wel om des beginsels wil hebben lief gehad en gesteund. Indien het laatste het geval is, dan moet dit daarin uitkomen, dat we niet vertragen of verslappen in onzen ijver, maar voortvaren met kracht, dat we niet in 't verkregene blijven rusten maar met inspanning van alle energie op uitbreiding bedacht zijn.

En uitbreiding is er noodig in velerlei zin.

Ten eerste, wat de lokalen en de gebouwen betreft. Dit punt staat al geruimen tijd op het program. De volijverige en trouwe amanuensis, de heer van Oversteeg, ontwierp voor de uitvoering een plan de campagne, dat aanvankelijk met succes werd bekroond. Studenten spanden er zich voor met prijzenswaardige activiteit, en brachten eene aanzienlijke som bijeen. Reeds meer dan 20,000 gulden kwam in, maar er moet nog twee- en driemaal zooveel zijn. Laten we op dezen dag weder eenige steenen aandragen, en de verbouwing en uitbreiding mogelijk maken! Want ze is inderdaad noodig. Wie het betwijfelen mocht, kome en zie en overtuige zich door eigen aanschouwing. De lagere scholen verkeeren met hare lokalen, leermiddelen, lucht en licht en ruimte, in gunstiger conditie dan het gebouw der Vrije Universiteit.

Toch is deze uitbreiding de voornaamste niet. Veel dringender is de behoefte aan uitbreiding van het getal der faculteiten, der professoren, der studenten, en in 't algemeen van de sympathie en de liefde, de toewijding en de trouw, welke der Hoogeschool wordt toegedragen. De medische faculteit telt nog maar één hoogleeraar, en moet als het kan binnen korten tijd met twee of drie versterkt worden. De jaren vliegen om, en we moeten ons haasten, om op tijd gereed te zijn. Met de natuurkundige faculteit is zelfs nog geen aanvang gemaakt, en toch is deze onmisbaar voor den ingang tot de medische studie, en ook op zich zelve eene dringende behoefte; want hier wordt niet minder dan in de theologische wetenschap de groote strijd tusschen schepping en ontwikkeling gestreden. In de letteren zijn nog maar drie professoren; hoe gering dit getal is, kan daaruit blijken, dat Algem. en Vaderl. Geschiedenis, dat Nederl. Taal en Letterkunde nog in 't geheel niet aan onze — immers Christelijk Nationale Universiteit — worden onderwezen. En de juridische faculteit telt eveneens nog slechts drie hoogleeraren, een getal dat, om aan de eischen van den tegenwoordigen tijd te voldoen, verdubbeld en verdriedubbeld moet worden. Het is waar, dat personen dikwerf nog moeilijker te vinden zijn dan geld. Maar genieën zijn dun gezaaid; als God ze niet geeft, moeten wij met minder talenten tevreden zijn, en ons troosten met de gedachte, dat Jezus in de gelijkenis niet alleen den man met vijf, maar ook dien met twee talenten den naam van een goeden en getrouwen dienstknecht waardig keurt.

Ook het getal studenten moet vermeerderen. Vergeleken met den aanvang, zijn we, vooral in de rechten aanmerkelijk vooruit gegaan. Maar het staat toch nog lang niet in evenredige verhouding tot de leerlingen, die uit onze kringen de Gymnasia en Hoogere B. Scholen bezoeken. Dat alles zal echter beter worden, als we ieder in onzen kring niet stil zitten maar handelen; als we onze organisatie in het land bevestigen en versterken; als de voorstanders en vrienden, als vooral de mannen, die van de Vrije Universiteit zijn uitgegaan, zich in hun stad, district, provincie aaneensluiten en hare belangen bepleiten. De Vrije Universiteit moet worden meer en meer een centrum van wetenschappelijk leven en streven.

Van al de faculteiten heeft de theologische het minst te klagen. Zij telde in den regel een vijftal hoogleeraren. Maar ook hier zijn we nog lang niet waar we weren moeten. Met name is één leerstoel in den tegenwoordigen tijd dringend noodig, een leerstoel nl. voor de zoogenaamde uit- en Inwendige *zending*. Ik gebruik de woorden gemakshalve en spreek over hunne juistheid of onjuistheid niet. Het is om de zaak, niet om het woord te doen. Aan geen enkele van onze hoogescholen is echter zulk een leerstoel opgericht; zelfs in Duitschland wordt er nog slechts een enkele gevonden.

Maar de teekenen der tijden roepen erom en dringen ertoe. Wij zijn in deze eeuw getuigen van wereldomvattende en wereldberoerende bewegingen, zooals ze in vroegere tijden nimmer aanschouwd werden en ook niet konden opkomen. De negentiende eeuw is die der ontwaking, der herleving van de Christenheid geweest, overeenkomstig de wet des geestelijken levens, dat, als de vijand zal komen als een stroom, de Geest des Heeren de banier tegen hen oprichten zal. Maar de twintigste eeuw is reeds en zal meer en meer de eeuw der Zending worden. De leuze: evangelisatie der geheele wereld in deze generatie, is niet bloot een Amerikaansche phrase, maar ze bevat eene aangrijpende waarheid. Alle beschaafde volken zijn bezield door de expansie-idee. Niet alleen Frankrijk en Engeland en Duitschland, maar ook de Vereenigde Staten en Japan. Allen zoeken zij invloedssferen ter handhaving en verbreiding van hun ras, hun nationaliteit, hun taal. Voor de steeds vermeerderende producten van landbouw en nijverheid zoeken zij afzetgebieden, tot in de binnenste landen der wereldde elen toe. Met elkander voeren zij een oeconomischen, industrieelen, commercieelen oorlog, om niet teruggedrongen te worden en onder te liggen. Hunne cultuur stort zich over de onbekendste volken en landen uit. Of liever, er zijn geen onbekende landen, volken, godsdiensten en talen meer. De binnenlanden van Afrika en Azie zijn ontdekt. Spoorwegen snijden door het hart van Azie heen, verbinden Engeland en Duitschland en Rusland met Korea en China en Japan. Van Kairo baant de stoom zich een weg tot Kaapstad toe. Goederen, talen, volken, godsdiensten worden dooreengeworpen en opgenomen in het groote wereldverkeer. Peary drong tot den Noordpool door, Shackleton naderde den Zuidpool. In enkele dagen reist men de wereld rond. Wij hebben voor het eerst, in dezen onzen tijd, geleerd, hoe *groot*, neen, hoe *klein* de aarde is.

Welnu, het is eene machtige roepstem, die daarin van Godswege tot ons komt. Hij herhaalt in den wonderen gang der wereldgebeurtenissen zijn bevel: predikt het Evangelie aan alle creaturen. Hij klieft de zeeën. Hij baant de wegen. Hij opent de poorten. Hij ontsluit de harten. De velden zijn onder de volken der aarde wit om te oogsten. En die stemme Gods, ze wordt aanvankelijk door de Christenheid, inzonderheid in Amerika en Engeland, gehoord en verstaan. De pas gehouden Zendingsconferentie in Edinburgh is er het treffend bewijs van. Zullen wij ons aansluiten bij dezen triumftocht van het Evangelie in de wereld der Heidenen? De zendingsgeest, de zendingsliefde, de zendingsijver ontwaakten in de laatste jaren ook in onze kringen. Maar toch staan we nog maar aan het begin. De zending moet eene zaak worden van allen, van de deputaten en de kerkeraden niet alleen, maar van alle gemeenten en van al hare leden. En wat ons daarbij vooral nog ontbreekt, dat is een leerstoel voor de zending. En op dien leerstoel een man, die geheel voor de zending leeft, die aan haar al zijne krachten wijdt, die niet alleen de geschiedenis der zending beoefent, om er lessen uit te trekken voor het heden, maar die ook de theorie der zending met al haar ernstige problemen bij het licht onzer beginselen indenkt, en die onze aanstaande predikanten met heilig enthousiasme voor deze zaak des Heeren vervult.

En dan moet daarmede de zoogenaamde inwendige zending verbonden worden. Het woord sociaal heeft menigmaal een ijdelen en een valschen klank. Over de sociale taak der kerk kan er veel verschil van meening bestaan. Maar dat de kerk eene roeping heeft tegenover de hedendaagsche maatschappij, dat is boven allen twijfel verheven. Christus gaf haar zijn woord, stelde haar aan tot een pilaar en vastigheid der waarheid en droeg haar op, om de waarheid te prediken aan alle creaturen. Goud en zilver heeft ze niet, maar wat ze heeft, dat kan, dat moet ze geven: in den naam van Jezus Christus, sta op en wandel! Zij ontving het om niet, zij moet het ook geven om niet. En daarom is het onverantwoordelijk, dat de gemeente van Christus, aan den priester en leviet gelijk, den gevallene onder de moordenaars voorbij zou gaan, of als een Gallio, van de ontroerende werkelijkheid rondom ons heen zich niets aantrekken zou. Gaat heen in de wegen en heggen, heeft Christus gezegd, en dwingt ze om in te komen, opdat mijn huis vol worde. Daar ligt aan het socialisme van dezen tijd een diepe ernst ten grondslag. Als we het beluisteren in zijne diepste verzuchting, dan is het de bede: kom over en help ons, opdat wij niet geestelijk en zedelijk van ellende omkomen, in de diepte wegzinken en vergaan. In de laatste aflevering van het *Hibbert Journal* kwam een open brief voor aan de Engelsche gentlemen, s waarin de schrijver hen bidt en smeekt, om hunne veelvuldige voorrechten, hun stand, hun positie, hun geld, hun goed, hun gaven van verstand en hart, toch niet in ijdelheid te verdoen, maar aan te wenden ten dienste van de millioenen, die in droefenis en kommer hun leven slijten. Welnu zulk een open brief richt Christus thans zelf in de teekenen van onze tijden aan zijne gemeente op aarde. Om dien brief te lezen en te verstaan, daartoe is aan onze hoogeschool een man noodig, vol des geloofs en des Heiligen Geestes, die theoretisch en praktisch onze studenten voorgaat, onderricht, leidt en met warmen ijver bezielt. De gemeente moet in deze eeuw worden, meer dan ze tot dusverre was, eene *zendingsgemeente* en eene *zuster der barmhartigheid*. En daarin ga de Vrije Universiteit in haar onderwijs en arbeid haar voor.

De laatste vergadering der conferentie in Edinburgh was aangrijpend. De president, John Mott, vatte toen kort het belang en de beteekenis der conferentie saam. Ze was geen samenkomst geweest, alleen om te redeneeren en van gedachten te wisselen. Maar ze was van den beginne gericht en moest nu ook uitloopen op handeling. Het einde der beraadslaging moest zijn het begin van den arbeid. Zoo riep hij de gansche schare op, om aan het werk te gaan en met alle kracht zich toe te wijden aan de taak, waartoe de Heere in deze eeuw zijn volk in alle landen roept. En de gansche vergadering kwam onder den diepen indruk van dat woord en verklaarde zich tot dezen arbeid bereid. En aan 't einde hief zij het Engelsche zendingslied aan:

Now blessed be the Lord our God,
The Lord of Israel,
For He alone doth wondrous works
In glory that excel!
And blessed be His glorious name
To all eternity,
The whole earth let His glory fill!
Amen, so let it be!

Of wilt gij het in de woorden van een onzer dichters? Bilderdijk had soms profetische oogenblikken, hij zag dan in het verleden, het heden, in het nu, wat worden zou. En zoo aanschouwde hij in zijn tijd — hoe veel te meer dan wij in den onzen! — de voorteekenen van het naderend Godsrijk, en ze ziende ontroerde hij in zijne ziel en zong:

'k Zie het botten van 't gebladert'
Hoe de winter nog regeer'
En de volken saam vergaderd
Om te knielen voor hun Heer.

De rede van Prof. Bavinck werd warm toegejuicht.

Alsnu sprak Prof. J. Woltjer nog een enkel woord over het noodzakelijke van een ruimer Universiteitsgebouw. We zijn veel te bekrompen gehuisvest. Voor de verbouwing is nu ruim ƒ 20 000 bijeen; nog niet de helft van wat noodig is om een aanvang te maken. Spreker zag de afbeelding van de Theologische School te Grand Rappids; wel, een gebouw als daar voor die enkele school zullen wij nog niet voor geheel de Universiteit ontvangen. Krachtig spoorde Spreker aan het bouwfonds niet te vergeten.

Medegedeeld was nog door den Voorzitter, dat tot bestuursleden der Vereeniging waren benoemd in de vacature-S. baron van Heemstra de heer H. W. van Marle Jr., en in de vacature-De Waal Malefijt de heer Tyo H. van Eeghen.

Tot lid der Commissie van Toezicht op het gelijelijk beheer werd benoemd de heer G. H. A. Grosheide.

Van baron Van der Borch van Verwolde en Minister De Waal Malefijt waren telegrammen ingekomen, waarin deze heeren meldden, dat zij niet ter vergadering konden komen en hun beste wenschen voor haar welslagen uitspraken.

Besloten werd de volgende telegrammen te verzenden:

Aan H. M. de Koningin werd gezeind:

De Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, in jaarvergadering bijeen, biedt Uwer Majesteit eerbiedigiijk hare hulde en wenscht Uwer Majesteit den zegen des Heeren toe en aan Uw huis.

B. van Schelven, *Voorzitter.*

Aan Dr. Kuyper werd gezeind:

De Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, zendt u haar hartelijken groet en bidt des Heeren zegen u toe over uwen persoon en arbeid.

Terwijl aan Minister Heemskerk werd getelegrafeerd:

De Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag brengt u haren groet en bidt u zegen toe bij Uwen arbeid als raadsman der Kroon.

Daarna werd de zeer wel geslaagde vergadering na het zingen van Ps. 68:8 met dankzegging door Ds. Veelo gesloten.

DE MEETING.

Te twee uur was de zaal weer dicht bezet.

Prof. Dr. R. H. Woltjer betrad het podium en sprak over: „Het Woord Gods en het woord der menschen" ter verdediging van de volgende stellingen:

I.

Wetenschappelijke bestudeering van het Woord Gods kan tevens strekken tot beter verstand van de nieuwe gegevens betreffende de heidensche Oudheid, die door de onderzoekingen van den laatsten tijd aan het licht gebracht zijn.

II.

Omgekeerd kan de nadere kennis der Oudheid, welke de tegenwoordige tijd verschaft, leiden tot vermeerdering van het wetenschappelijk inzicht in de H. Schrift.

Spr. begon zijne inleiding met de uitspraak, dat het voor velen zijner hoorders moeilijk zijn zou, zich voor te stellen hoe eens de wereld van Grieken en Romeinen voor een ideaal heeft gegolden. Toch is dit eeuwenlang zoo geweest: in de dagen der Renaissance werd de klassieke oudheid beschouwd als de gouden eeuw, als het verloren paradijs; en nog in het laatst der 18e eeuw vindt men in Duitschland een soortgelijke vereering van al wat klassiek is, een vereering, waaraan Schiller's bekende gedicht: *Die Götter Griechenlands* op dergelijke wijze uiting geeft, dat duidelijk blijkt, hoe weinig zij met waar Christelijk geloof is te vereenigen.

Thans heeft dat uit. De *klassieke philologie zelve* is haar object van onderzoek — de antieke wereld — meer nuchter gaan beschouwen, en heeft het begrijpen gesteld boven de bewondering. De *andere wetenschappen* hebben zich geemancipeerd en van de Oudheid, waarin hun oorsprong is gelegen, thans vrijwel geheel losgemaakt. En eindelijk *de publieke opinie*: haar is de wereld der Grieken en Romeinen veeleer de donkere Hades, waar geen levend sterveling ooit den voet zet, dan een verloren tooverland, waaraan ze met heimwee terugdenkt. De ontwikkeling der moderne cultuur, vooral de vooruitgang van techniek en natuurwetenschap is aan *alle* historische wetenschap vijandig, maar in 't bijzonder aan die der oudheid: de band met het verleden wordt niet meer gevoeld: een onoverbrugbare kloof scheidt de antieke wereld van het moderne bewustzijn.

Het zou met het oog op deze omstandigheden gewaagd kunnen schijnen, thans hier over die antieke wereld te handelen, indien niet het Gereformeerde volk, door ondanks deze antipathieke strooming toch de oprichting van een leerstoel voor de klassieke letteren aan de V. U. mogelijk te maken, bewezen had, dat er voor den bewust denkenden geloovige verband bestaat tusschen zijn geloof in de Schrift als het Woord Gods en de studie der heidensche Oudheid.

Op dat verband wil spreker thans wijzen, en aantoonen, hoe eenerzijds het geloof in de Schrift van principieelen invloed is voor onze opvatting der klassieke wereld; aan den anderen kant bestudeering der heidensche Oudheid tot recht verstand dier Schrift onmisbaar is; daarbij echter heeft hij althans in hoofdzaak niet het oog op die Oudheid in haar geheel, maar bepaalt hij zich tot de nieuwe gegevens omtrent haar, die door de ontdekkingen van den laatsten tijd aan het licht gebracht werden.

Welke die ontdekkingen zijn, wordt met een enkel woord door spr. geschetst: afgezien van monumenten, zijn ostraka, inschriften, papyri de voornaamste rubrieken, waaronder ze plegen gerangschikt te worden. Hun inhoud is echter zoo veelzijdig en heeft zooveel nieuws opgeleverd, dat men niet ten onrechte spreekt van eene tweede Renaissance.

Waar het hier op aankomt is dit, dat ze eensdeels meer den samenhang aan het licht gebracht hebben, die er historisch tusschen de verschillende volkeren der Oudheid heeft bestaan, en mogelijk gemaakt, de geschiedenis dier volkeren steeds vroeger te beginnen; aan den anderen kant in het bijzonder het oog hebben ontsloten voor het private leven der ouden, en inzonderheid voor dat *der kleine luiden*. Met een paar voorbeelden maakt spr. dit duidelijk, en doet daarbij uitkomen, dat juist dit volksleven ons ook in het Nieuwe Testament tegentreedt.

Thans overgaande tot het bewijs zijner stellingen, en daarbij met de laatste beginnende, wijst spr. er allereerst op, dat deze stelling reeds op en in zichzelf aannemelijk is. Immers, wel is de waardij der H. Schrift voor den Gereformeerde een absolute, geldt hem die Schrift voor alle tijden en voor alle eeuwen; maar dat neemt niet weg, dat zij historisch is geworden; alzoo, om haar juist te begrijpen, met dat historisch ontstaan rekening dient gehouden, en derhalve bestudeering van de geschiedenis, de cultuur, de taal, de zeden der Oudheid, voor den wetenschappelijken onderzoeker der Schrift een onafwijsbare eisch is. Dit geldt reeds voor het Oude Testament: ofschoon hier de twee sferen der gemeene gratie en particuliere genade nog vrij wel buiten elkaar liggen, is toch reeds menig duister punt der gewijde geschiedenis door de nieuwste ontdekkingen opgehelderd. Inzonderheid echter is het van toepassing op het Nieuwe Testament, dat immers naar zijn inhoud Joodsch-Christelijk, wat zijn taal aangaat, Hellenistisch is; maar zóó, dat door dien Joodsch-Christelijken inhoud toch draden loopen van de Hellenistische cultuur rondom, en zijn Hellenistische taal doorweven is met Oostersche elementen van dictie.

Aan enkele teksten maakt Spr. vervolgens duidelijk, hoe door de moderne philologische ontdekkingen nieuw licht valt op vele uitspraken der Schrift.

Wat nu nog de andere stelling aangaat — eene stelling, die *niet*, gelijk de eerste, door onze principieele tegenstanders wordt onderschreven — wijst Spr. er allereerst op, dat het noodig is, het standpunt dat wij, Gereformeerden, innemen ten opzichte van het probleem *Schrift-Oudheid* wel af te bakenen.

Drieerlei is ten deze mogelijk, al naar men een van beide factoren in het probleem wegcijfert, of wel beide behoudt; van eene *oplossing* kan alleen sprake zijn, wanneer het laatste geschiedt.

1°. De Schrift als Goddelijke factor wordt wegcijferd op humanistisch standpunt, en, in eenigszins anderen vorm, door de moderne religionsgeschichtliche Erklarung; hierbij wordt het Christendom feitelijk heidendom. Men vergelijke slechts het werk van Soltau »Das Fortleben des Heidentums in der altchristlichen Kirches (1906), en de bespreking daarvan door Gruppe in de »Berl. Phil. Wochenschr.» (1907, col. 305 e.v.), die opmerkt, dat wie nog vasthoudt aan de absolute waarde van het Christendom, te kort doet aan de eerste eischen van ware wetenschap.

2°. Vlak daartegenover staat de zienswijze, die de Schrift beschouwt als het eenige, waarmede moet gerekend worden; daarbij is wat er nog voor goeds gevonden wordt onder de Heidenen aan de Schrift ontleend, Plato bijv. een wijsgeer uit de Hebreeen, enz. Op dit standpunt is bestudeering der Oudheid alleen noodig en nuttig, voorzoover daarin nog sporen der ware religie worden aangetroffen, of ook, om, bij wijze van tegenstelling hare verdorvenheid te beter te doen uitkomen. Dit is het standpunt van vele kerkvaders, van Luther, en van tal van vrome Christenen tot op onzen tijd toe. Trots alle waardeering kunnen wij, Gereformeerden, ook dit niet aanvaarden, wijl daarbij noch de Schrift tot haar recht komt, noch ook de Oudheid.

3°. Voor ons is alleen mogelijk een beschouwing, die, met behoud van *beide* factoren van het probleem, vasthoudt aan de absolute waarde der Schrift, maar wat daarbuiten staat, niet wegcijfert, het veeleer beziet bij het licht dier Schrift, en z

ment overgebracht, straks het Evangelie gepredikt en beschreven.

En op die eenheid van cultuur en taal volgt dan de politieke eenheid, die de Romeinen brengen, waardoor eerst recht het Evangelie den bodem kon vinden, die het behoefde, om verkondigd te kunnen worden *al den volke*.

Dit alles is geen toeval: Joden, Grieken, Romeinen, allen moesten ze juist zijn op het punt waarop ze waren; en dan komt de Zone Gods in het vleesch, als de Verlosser der wereld, en wordt in het: *het is volbracht* van Golgotha's kruis uitgesproken, wat door het scheuren van het voorhangsel symbolisch wordt aangeduid: dat de tusschenmuur des afscheidsel is verbroken; de kerstening der wereld neemt een aanvang: de kop des Satans is vermorzeld. En dat alles, *opdat de Schriften vervuld worden.*

Zoo blijkt, dat steeds meer noodig is onderzoek der Schrift, en daarvoor onderzoek der Oudheid, maar tevens dat door dit onderzoek de Schrift niet wordt ondermijnd, maar bevestigd: geen tittel noch jota zal vallen: de Schrift *kan* nie gebroken worden.

Nadat de inleider levendig is toegejuicht, vraagt de voorzitter of iemand het woord verlangt.

Dr. F. W. Grosheide van Schipluiden meldt zich daartoe aan.

Dr. Grosheide zegt, dat het allerminst zijne bedoeling is, om principieele opposities te voeren tegen het schoone referaat, dat we hoorden, doch hij zou gaarne eene enkele vraag stellen om door de beantwoording daarvan te meer van het gehoorde te genieten. Het feit, dat prof. Woltjer bijzondere aandacht heeft gewijd aan de taal van het Nieuwe Testament, geeft spreker vrijmoedigheid over die taal eene nadere inlichting te verzoeken. Sprekers vraag vindt hare aanleiding in een tweetal opmerkingen, die hij meent te hebben opgevangen. Hij acht, dat prof. Woltjer vooral aan de taal daoht, toen hij zeide, dat er slechts schijnbaar een diametraal verschil bestaat tusschen de Nieuw-Testamentische en de Hellenistische wereld. Voorts noemde prof. Woltjer de taal van het Nieuwe Testament Hellenistisch. Nu stelt spreker zich allerminst op het verouderde standpunt, dat we in het Nieuw-Testamentische Grieksch hebben een bijzonder iets, dat als het ware uit den hemel zou zijn gevallen en in geenerlei verband staat met de Hellenistische taal. Integendeel, de onderzoekingen der twee geleerden, wier namen ook prof. Woltjer noemde, Deissmann en Moulton, hebben overtuigend aan het licht gebracht, dat er zeer groote overeenkomst is tusschen het Grieksch van het Nieuwe Testament en het gewone Hellenistische. En naar sprekers oordeel is juist de hooge waardij der studie van prof. Woltjer hierin gelegen, dat hij die resultaten van nieuwer onderzoek het eerst in onzen kring heeft binnengeleid en er het licht van onze beginselen op heeft laten vallen. Wat spreker bedoelt, kan het best worden toegelicht door het voorbeeld uit de Oxyrhynchus Papyri, dat ook prof. Woltjer gebruikte, het briefje van den ondeugenden Theon aan zijnen vader. Waarom is dat briefje voor de studie van het Nieuwe Testament belangrijk? Omdat er enkele vormen in voorkomen, die men ook aantreft in sommige handschriften van het Nieuwe Testament. Maar zeker niet om den inhoud. En dat is het punt, waar 't op aankomt. Naar sprekers oordeel is taal in de eerste plaats een systeem van gedachten. Daarom vraagt hij: is het niet ietwat te sterk gesproken, als men de taal van het Nieuwe Testament Hellenistisch noemt, daar wel het omhulsel hetzelfde is als dat van het profane Grieksch uit die dagen, maar de kern, de inhoud niet anders is dan de Goddelijke openbaring.

Misschien werpt men spreker tegen, dat men toch de woorden in den gewonen zin heeft te gebruiken en dat onder taal ieder verstaat een bij elkander behoorende schat van woorden, zinswendingen enz. Doch daartegen merkt spreker op, dat de Schrift ook anders doet. Hij denkt met name aan Ps 114. Daar lezen we dat God Israël verloste van het volk, dat eene vreemde taal had. Gaat men het verband na, dan kan dat moeilijk beteekenen, dat Israël werd bevrijd van de Egyptische taal, genomen in den lageren zin. Maar in dezen Psalm zal men bij taal wel in de eerste plaats moeten denken aan de Egyptische, Gode vijandige gedachtenwereld. Waar nu de Schrift ons zoo voorgaat, daar vraagt spreker, verdient het wel aanbeveling om de taal van het Nieuwe Testament zonder meer Hellenistisch te noemen

De inleider zegt allereerst Dr. Grosheide dank voor de door hem gemaakte opmerkingen. Hij wijst er op, dat hij op de vraag, met welke taal we in het Grieksche N. T. te doen hebben, met opzet niet nader is ingegaan, wijl hij dan noodzakelijk allerlei technische bijzonderheden had moeten ter sprake brengen, die hier minder op hun plaats zijn; hij bepaalde er zich daarom in hoofdzaak toe, de aandacht te vestigen op het feit, dat op de taal van het N. T. veelszins licht wordt geworpen door de ontdekkingen van den laatsten tijd.

Wat nu de zaak zelve betreft — daar gelaten of Spr. zich precies zoo heeft uitgedrukt als Dr. G. meende — acht hij, dat er tusschen den opponent en hem geen principieel verschil te constateeren valt, maar alles afhangt van het antwoord, dat men geeft op de vraag: Wat is Hellenistische taal? Dat het N. T. geschreven is in het Hellenistisch Grieksch — de wereldtaal na Alexander d. G. — kan, gelijk Spr. uitvoerig betoogt, bezwaarlijk ontkend worden: of men zijne taal daarom kortweg de Hellenistische mag noemen, is eene andere vraag, die verband houdt met hetgeen men onder taal verstaat. Hier echter gaat Spr. niet geheel met den geachten opponent mee. Zeer zeker zijn vorm en inhoud niet los van elkaar, en is de inhoud van de boeken van het N. T. een geheel bijzondere; maar daaruit volgt geenszins, dat men in dit verband niet van Hellenistische taal zou mogen spreken. Een beroep op Ps. 114 gaat niet op. De uitdrukkingen *taal* en *spraak* worden in de Schrift nu eens enger, dan weer ruimer genomen. Men denke slechts aan Ps. 19. Wat *deze* plaats aangaat, Spr. durft hier geen exegese geven; maar z. i. legt Dr. G. in de woorden: het volk, dat eene vreemde taal hadde, iets in, wat er niet mede bedoeld is; naar Spr.'s meening zeggen deze woorden eenvoudig, dat in Egypte een taal werd gesproken, die voor Israël als volk vreemd — wijl niet Hebreeuwsch was; eene uitspraak in de profetieen van Ezechiel wordt door Spr. aangehaald ter bevestiging zijner opinie.

Na nogmaals zijn standpunt in deze quaestie breedvoerig te hebben uiteengezet, merkt Spr. ten slotte op, dat het door Dr. G. bedoelde briefje zoo straks meer om een indruk te geven van het karakter der geschetste ontdekkingen, werd aangehaald, dan wel ter illustratie van het N. T. Overigens zijn er onder de gevonden documenten genoeg, die niet slechts voor enkele taalvormen, maar ook voor den inhoud van het N. T. belang hebben.

Daar niemand meer het woord verlangde, werd de vergadering door Ds. van Schelven gesloten.

Na afloop der meeting ging men naar de Diergaarde, waar een gemeenschappelijke maaltijd velen vereenigde. De tafel werd door Ds. van Schelven gepresideerd. Na den heildronk op H. M. de Koningin en het Koninklijk Huis, door den Voorzitter uitgebracht, en door het zingen van het „Wilhelmus" gevolgd, werden nog tal van goede woorden gesproken door verschillende der aanzittenden.

Groote geestdrift wekte het voorlezen van het antwoord dat H. M. de Koningin had doen zenden, aldus luidende:

De Koningin draagt mij op u en allen Haar oprechten dank over te brengen voor de huldebetuigingen en goede zegenwenschen Harer Majesteit en het Koninklijke Huis aangeboden.

Adjudant van Dienst,

DUMONCEAU.

Ook werd met dankbaarheid het antwoord van Minister Heemskerk ontvangen, van dezen inhoud:

Mijn hartelijken dank voor den groet en de zegenbede van uwe vergadering. Moge door Gods zegen de arbeid van uwe vereeniging en de Vrije Universiteit steeds rijker vrucht dragen.

HEEMSKERK.

Het was een waardig besluit van een rijk gezegenden dag.

En nu, in het jaar dat weer aanvangt, heeft de school der Vereeniging haar wetenschappelijken arbeid voort te zetten, maar hebben leden en begunstigers het hunne te doen om dien gewichtvollen arbeid mogelijk te maken; een arbeid die tot in lengte van dagen strekke tot heil van land en volk in de ruimste beteekenis van het woord.

De Wereldzendingsconferentie te Edinburg.

Op 14 Juni j.l. kwam te Edinburg samen de groote zendingsconferentie, waarvan het plan verleden jaar in den breede in ons blad besproken werd, en waarvan we thans een zeer beknopte schets willen geven. Later komen we wellicht nog op eenige detailpunten terug.

De conferentie had, in tegenstelling met de conferenties van 1888 te Londen en van 1900 te New-York, gelijk die van 1902 te Madras voor Indië, een wetenschappelijk doel. Mannen van naam op het gebied der missie hebben langen tijd van te voren allerlei studiën gemaakt met betrekking tot tal van belangrijke zendingsvraagstukken. Negentien leiders, groote zendingscorporaties vertegenwoordigende, vormden een internationaal comité en stelden als zoodanig reeds twee jaar geleden het plan der conferentie vast.

De arbeid werd verdeeld over acht commissies, elk bestaande uit twintig personen, meest Engelschen en Amerikanen. Niet willekeurig werden die commissies samengesteld, maar men voegde die mannen bijeen, die krachtens speciale kennis en ervaring bijeen hoorden, zoodat iedere commissie bestond uit de uitnemendste personen, die voor de door de commissie te behandelen onderwerpen te vinden waren. Bovendien kon elke commissie, gekozen zoowel uit mannen als uit vrouwen, zoowel uit gewone leden als uit geestelijken, zich zooveel leden toevoegen en zich zoo laten helpen en voorlichten als zij gewenscht achtte.

Elk der acht commissies moest minstens een maand vóór de conferentie de resultaten van haar arbeid aan alle leden der conferentie ter overweging aanbieden, opdat haar rapporten met vrucht op de conferentie zouden kunnen worden behandeld. De vruchten van de besprekingen op de conferentie zouden worden neergelegd in resolutiën, met dien verstande, dat als regel zou gelden, dat geen resolutie zou worden toegelaten over zaken van leer en kerkregeering, waarover de kerken en genootschappen, die ter conferentie vertegenwoordigd zouden zijn, mochten verschillen. Men kan tegen dezen regel bezwaar hebben, niet wel kan ontkend worden, dat een andere regel in het kader van de conferentie, zooals zij gedacht was, niet wel zou hebben gepast.

Het spreekt van zelf, dat niemand door de resoluties gebonden geacht kon worden en dat ieder volkomen vrij moest worden gelaten om van hetgeen in de resoluties zou worden neergelegd zoover gebruik te maken, als hij met zijn beginselen, opvattingen, omstandigheden, en wat dies meer zij, bestaanbaar zou achten. Geen bindende, slechts adviseerende beteekenis moesten de resoluties hebben.

De rapporten der acht commissies vormden den grondslag der te houden vergaderingen van de eigenlijke conferentie, die aangevuld zou worden met opwekkingsamenkomsten.

De beteekenis dezer conferentie is uit den aard der zaak zeer groot. Wel is terecht opgemerkt, dat te overdreven gewicht gehecht werd aan de lessen der historie en dat helaas ontbrak een commissie, die de zending had te bezien in het licht der Heilige Schrift, in welk licht lessen van de praktijk wel eens konden blijken te zijn lessen in strijd met het gebod van en de gehoorzaamheid aan God, maar dit kan niet verhinderen, dat algemeene deelname aan de conferentie, ook door positieve belijders van het gezag van Gods Woord, gewenscht en geoorloofd was, onder beding, maar dàn ook alleen, dat men steeds in het oog bleef houden, dat de autoriteit van God en Zijn Woord verre had te gaan boven de autoriteit van historie en ervaring.

Onder dat voorbehoud is de arbeid der conferentie niet licht te overschatten, te meer daar uit de wijze van voorbereiden blijkt, dat de arbeid goed verdeeld was, zoodat verwarring, met name in de discussies, voorkomen kon worden. Hoe breed de commissies haar taak opvatten, kan men eenigszins beseffen, wanneer men de vragenlijsten inziet, die aan de arbeiders der verschillende missiën ter beantwoording werden toegezonden.

De vele deelnemers, die van alle oorden der wereld naar Edinburg waren gekomen, waren door het bestuur van het Livingstone College bij Londen uitgenoodigd, de jaarvergadering dier zendingsinrichting, welke bedoelt hun, die ter zending uitgaan, ook eenige kennis van de geneeskunde toe te brengen, bij te wonen, aan welke uitnoodiging vóór het begin der conferentie door vele leden werd gevolg gegeven.

Tijdens dit bezoek aan Livingstone College hadden veel deelnemers aan de conferentie, die op weg waren naar Edinburg, reeds gelegenheid, elkander min of meer te leeren kennen, zoodat velen niet meer vreemd tegenover elkander stonden, toen zij Maandag 13 Juni te Edinburg aankwamen en daar verschenen op de receptie, die te hunner eere gegeven werd door de stedelijke autoriteiten. Bij die gelegenheid konden, vanwege het groote getal deelnemers alleen de officieele afgevaardigden voor den Lord Provost en zijn echtgenoote verschijnen.

De ontvangst droeg een zeer waardig en sympathiek karakter, en bewees, hoezeer de stad Edinburg prijs stelde op de eer, de conferentie binnen haar muren te mogen zien samenkomen. Gastvrijheid werd trouwens door de Edinburgers in zoo ruime mate aangeboden, dat zij duidelijk de sympathie der stad voor de conferentie aantoonde. De pers van Edinburg toonde zich ook zeer ingenomen met de eer, die de stad te beurt viel.

„Het kan zijn" — zoo schreef *The Scotsman*, waaraan we ook verder het een en ander ontleenen — „dat Edinburg tot vergaderplaats verkozen werd, omdat Schotland in de groote onderneming der zending altijd vooropging. Het was Schotland, dat in de personen van Mungo, Park en Livingstone den weg baande tot in de meest afgelegen streken van het zwarte werelddeel; het was Schotland, dat in den persoon van Mackay van Uganda daar een christelijken staat onder Britsch beschermheerschap grondvestte; het was Schotland, dat het eerst, in Lovedale en Blantyre, het bewijs geleverd heeft wat het Christendom voor de inboorlingen kon doen door ijverige zending; het was Schotland, dat door Paton de macht van het Christendom in de zuidelijke zeeën zeer uitbreidde en dat, in den persoon van Chalmers zulk een indruk maakte op Robert Louis Stevenson, dat hij schreef: „Zij, die zoo gekant zijn tegen de zending, hebben slechts één ding te doen: te komen en ze op de plaats zelve te zien." Weder was Schotland de eerste, om scholen op te richten voor de hoogere opvoeding van Hindoes, scholen, die een grooten invloed hebben uitgeoefend op de volksscholen in Indië. Schotland heeft, in verhouding tot zijn bevolking, meer voor de zending gedaan, dan eenig land ter wereld. Het heeft van zijn beste mannen naar de verst verwijderde zendingsposten gezonden. Misschien zijn deze zendelingen te liever gegaan omdat een vrijere omgeving hen aantrok. In elk geval zond Schotland het beste wat het had naar Indië en naar Afrika en bij ondernemingen op het gebied van de zending stonden de Schotten vooraan. Om hen daarvoor te eeren, komt de Wereldzendingsconferentie heden juist in Edinburg bijeen".

De samenkomsten namen Dinsdag 14 Juni een aanvang. 's Middags om twaalf uur was er dienst in den dom St.-Giles, terwijl om vijf uur in het universiteitsgebouw plaats had de verleening van den doctorstitel honoris causa aan enkele buitenlanders, waaronder zich de Japannees Rev. T. Herada bevond, en om acht uur in de Assembly Hall door Lord Balfour of Burleigh de openingsrede werd uitgesproken, waarbij o.a. de brief van den Koning van Engeland voorgelezen werd, en waarin werd uiteengezet de beteekenis van de conferentie, die volgens den redenaar vooral bedoeld was tot versterking der eenheid van geest en der samenwerking. Verder sprak nog de aartsbisschop van Canterbury over de centrale plaats van de zending in het leven der kerk, terwijl de Amerikaan Mr. R. E. Speer handelde over „Christus als den Leider van het zendingswerk in de Kerk", betoogende, dat, als men Christus volgt, men zulks doen moet tot aan de einden der aarde.

Woensdag 15 Juni was de eerste eigenlijke werkdag der conferentie. Na een korte en plechtige godsdienstoefening te kwart voor tien, begon men onder voorzitterschap van John R. Mott aan de behandeling der onderwerpen, waarbij de statistieken omtrent de verspreiding van het evangelie over de geheele wereld het eerst aan de orde kwamen. Daarbij werd zoo gehandeld, dat een heele serie sprekers optrad, van welke ieder zeven minuten mocht spreken. Na zes minuten ging een waarschuwingsbel en dan waren de meesten vóór de tweede meedoogenlooze bel klaar. Op die wijze werden tal van toelichtingen op de conclusies omtrent het eerste punt of op onderdeelen ervan gegeven. Door deze methode bood de conferentie een groot veld aan voor onderzoeking naar de nationale karaktertrekken der volken, daar zij de menschen naar hun nationale eigenschappen deed kennen. De Engelschman en de Schot begint namelijk met te betoogen, dat hij niet veel kan zeggen in zeven minuten — en de Hollander doet, in nog veel sterker mate en nog veel tijdroovender als regel precies hetzelfde, gelijk men veelal kan waarnemen — en hij spreekt daarover zoo in den breede, zegt *The Scotsman*, dat de zeven minuten voorbij zijn eer hij nog iets gezegd heeft. Maar de Amerikaan met zijn karakteristieke praktische manier van doen en met zijn vlugheid begint ongeveer aldus: „In de eerste plaats wensch ik dit te zeggen...." en dan werpt hij zich meteen ten volle op de zaak en raakt zoodoende het hart van de quaestie in zijn zeven minuten. Dat deze regel uitzonderingen kent, welke hem bevestigen, spreekt van zelf. Evenzoo van zelf spreekt het echter, dat zelfs de Amerikaan in zeven minuten de zaken niet grondig zou hebben kunnen behandelen, indien deze conferentie zich niet daarin had onderscheiden van andere, „that its thinking had be done", zoodat de overgelegde rapporten de meest gewichtige stukken van de conferentie vormden — en ook over het algemeen buitengewoon belangrijke stukken op het gebied der zendingslitteratuur — en de mondelinge debatten, zooals een opmerker het noemde, niets tot den werkelijken rijkdom dier rapporten toevoegden. Vandaar dat we op die rapporten te gelegener tijd nog eens nader terugkomen.

Tusschen morgen- en middagvergadering werd wederom een korte godsdienstoefening gehouden. Van deze godsdienstoefeningen, als bidstonden bedoeld, en die steeds eindigden met het Onze Vader, hardop gebeden door de geheele vergadering, had iederen dag een andere bisschop de leiding. Van de zakelijke bijeenkomsten had steeds de bovengenoemde voorzitter de leiding. Iederen dag was de gang van zaken precies dezelfde. Wel stelde de heer Mott den vierden dag voor, den spreektijd van 7 tot 5 minuten terug te brengen, maar dat voorstel naalde niet de vereischte meerderheid, zoodat ieder spreker zijn volle 7 minuten behield. Een zeer enkel maal gebeurde het, dat een spreker, heengaande na de tweede bel, teruggeroepen werd door de vergadering en dan nogmaals mocht spreken. Bij de voorbehandeling van het punt der eerste commissie was aan het licht gekomen, dat het aantal dergenen, die als heidenen of mohammedanen nog nimmer de blijde boodschap gehoord hebben, veel grooter is dan het aantal van hen, aan wie die boodschap wel reeds gebracht is. Dat resultaat van de studie der commissie was door velen niet verwacht en maakte grooten indruk. Men achtte in verband met die conclusie vooral strijd tegen den Islam noodig en wilde dien valschen godsdienst tot in het hart van zijn gebied raken. Men sprak van Noord-Afrika, zelfs van Mekka. Intusschen meenden anderen, dat China eerst aan de beurt moest komen voor versterking van arbeidskrachten, daar in China de nood der tijden dringt. Hoe het zij, algemeen was de indruk, dat men zich met inspanning van alle krachten moet geven aan het zendingswerk, zoo met het oog op nieuwe nog onbezette terreinen, als met opzicht tot gebieden, waar de bezetting versterkt moet worden. In dit verband werd ook Britsch-Indië genoemd, waarheen den laatsten tijd een versterking van 1000 man is gezonden, maar waar men eenige duizenden arbeiders meer noodig heeft.

De voornaamste spreker van desen dag was Professor W. P. Paterson van de universiteit van Edinburg. Hij sprak over „Het christendom, de eenig afdoende en universeele religie, beschouwd als verlossing" in een rede, die meer dan eenig ander betoog indruk maakte. Met helderheid van gedachte, duidelijkheid van taal, en juistheid van onderscheiding, betoogde hij, dat het Christendom beantwoordt aan zijn pretentie, de eenig genoegzame religie te zijn, 1. door den zegen, dien het brengt; 2. door het ideaal van God, dat het voorstelt; 3. door de leer der redding, die het predikt. Hij deed uitkomen, hoe het christendom in tegenstelling met het Hindoeisme, dat slechts ontkoming zoekt aan een moeitevolle en ondoelmatige wereld, de weelde brengt van goddelijke vergeving en heiligheid en eeuwig leven; hoe het christendom — waar de Hindoe zich zijn God niet inbeeldt met een oog om te zien en een arm om te redden, en waar de aanhanger van den Islam zich zijn God denkt met de grillen en slimmigheden van een oosterschen despoot — God voorstelt met alle verheven eigenschappen van wil en macht om te helpen en te redden; hoe het christendom, tegenover de leer van het ethische ideaal van de nadering tot God, welke leer den regel opstelt: houd de zedewet en ge zult God welgevallig zijn, begint met vergeving en de religie laat wortelen niet in de zwakke pogingen van den mensch maar in de onveranderlijkheid van God.

Donderdag 16 Juni kwam punt II aan de orde: de kerken der inlanders en haar arbeiders. Bij de behandeling van dat punt werd voorlezing gedaan van een brief van oud-president Roosevelt, waarin deze als zijn meening onder meer uitsprak, dat in het zendingswerk zeer bijzonderlijk eenheid noodig is. De voorlezing van dien brief lokte groot applaus uit. Dr. Campbell Gibson was inleider van de aan de orde gestelde quaestie, bij welker bespreking de kerk werd beschouwd als een levend organisme, en iedere ziel, ook uit de heidenwereld, als een levend orgaan daarvan. Voorts werd er zeer de nadruk op gelegd, dat der inlandsche bevolking het goed recht toekomt, oorspronkelijke kerken te organiseeren. Men meende trouwens, dat aan ieder volk vrijheid gelaten moest worden om de evangelische waarheden op zijn eigen wijze uit te drukken, wat ieder zal kunnen toegeven, mits men daaronder maar niet versta, dat ieder volk de vrijheid hebben moet om het evangelie zelf naar tijden en omstandigheden te fatsoeneeren.

Een van de grootste bezwaren, die de zending ontmoet, werd ter sprake gebracht toen de vraag gesteld werd, of het de bedoeling van de zending moet zijn, de natiën zelf te evangeliseeren of wel de inlanders tot evangelisten op te leiden. Zekere Bisschop Brooks bepleitte het laatste. Er waren, zoo deelde hij mede, aan de universiteit van Peking 500 jeugdige studenten, die begeerden, in hun eigen land het evangelie te prediken. Men meende trouwens vrij algemeen, dat het Oosten het evangelie moet hooren van oosterlingen, mede daarom dat het daarop is aangewezen door de groote moeilijkheden, die men er op taalgebied te overwinnen heeft, wanneer men de evangelisatie door westerlingen wil laten volbrengen. Een andere vraag was het intusschen, of de oostersche arbeiders niet moeten steunen op de westersche zending. Ter ontkennende beantwoording dier vraag voerde men aan, dat oosterlingen, die in dienst der vreemde zending het evangelie prediken, zoo licht worden aangezien voor door vreemde naties betaalde spionnen en verraders. Maar Dr. Ross stelde daartegenover, dat in Mandsjoerije in de laatste jaren 30 000 zielen tot de christelijke kerk waren gebracht en dat slechts 100 daarvan de directe resultaten te zien gaven van het missiewerk der vreemdelingen en alle overigen de resultaten van het werk der inlandsche arbeiders, maar dat deze laatsten allen hun steun vonden in de westersche zending.

De derde dag van de beraadslagingen, Vrijdag 17 Juni, was bestemd voor het onderwerp van de derde commissie, de quaestie van onderwijs en opvoeding der arbeiders in den dienst der missie. De inleider van dit onderwerp was de bisschop van Birmingham, die de stelling verdedigde, dat, zal de volheid van Christus, de volheid der heidenen, bereikt worden, ieder volk de gelegenheid zal moeten hebben, door middel der zending daartoe mede te werken.

Zaterdag 18 Juni werd, nadat voorgelezen en vastgesteld was een antwoord op den brief van den Engelschen koning, punt IV van de reeks behandeld: het Evangelie tegenover de valsche godsdiensten, ingeleid door Prof. Cair van Aberdeen, die den toestand van thans vergeleek bij dien van Israël in den tijd van de opkomst der machtige wereldrijken, toen de profeten opstonden om in Gods naam te getuigen, te profeteeren, te bestraffen. De inleider vroeg, of de Christelijke Kerk niet staat voor een dergelijk vraagstuk, of er geen wereldrijken op geestelijk gebied te overwinnen zijn en of de Kerk bereid is, op de daartoe tot haar uitgaande roepstem gehoor te geven. Een voorname plaats nam in de discussies van dezen dag het animisme en de zending onder de animistische volken in. Redenaars uit vele deelen der wereld namen aan de bespreking daarvan deel, o.a. ook Dr. J. R. Callenbach van Rotterdam, die het animisme in Midden-Celebes besprak en aan de hand van een beschrijving van den heer A. C. Kruyt aantoonde, dat dit animisme eenigszins verschilt van het in het rapport der commissie beschrevene. Het spreekt overigens van zelf, dat het van zeer veel belang was, door mannen uit verschillende oorden der wereld te hooren vertellen van de ervaringen, die onder de niet-christelijke volken met de zending worden opgedaan.

Des Zondags, 19 Juni, was er slechts een avondbijeenkomst in de Assembly Hall, waar de aartsbisschop van York eenige aanrakingspunten tusschen christelijke en niet-christelijke volken besprak.

Van bijzonder groot belang was de zaak, die Maandag 20 Juni werd behandeld: regeering en zending. Men bepleitte dringend eenheid in de verhouding tusschen die beide, maar waarschuwde tegen vermenging van politiek en zending. Dit laatste deed o.a. Prof. Dr. Van Nes uit Leiden, die opkwam tegen een motie om de conferentie bij de mogendheden, die het tractaat van Berlijn hebben onderteekend, te laten protesteeren naar aanleiding van de wreedheden, die geschiedden in Belgisch Congo, waar de zending groote moeilijkheden ondervindt, o. m. omdat het slechts voor een gering deel voor de zending is geopend. Tegen die motie gingen vele ernstige stemmen op en het mag betwijfeld worden, of de conferentie met zoodanige motie zou zijn gebleven op den goeden weg. Het is niet in zoodanige motie, dat eenheid aan het licht moet komen. Ook daarin niet moet eenheid uitkomen, dat men regels vaststelt voor de verhouding van zending en regeering, naar welke regels zich dan de zending allerwege zou hebben te gedragen. Men heeft te doen met algemeene beginselen, die naar gelang van tijd, plaats en omstandigheid op uiteenloopende wijzen moeten worden toegepast.

Wel kan men natuurlijk met recht aandringen op eenheid in een geval, als waarvan zendeling W. B. Slaan van de China Island Mission verhaalde, dat het Engelsche gouvernement naar aanleiding van den moord op Europeanen den dood van een der hoofdschuldigen eischte en bovendien als straf een som van tienduizend pond sterling, welk bedrag het gouvernement aan de zending aanbood. Twee zendingslichamen weigerden de som, maar andere corporaties dachten er anders over en aanvaardden het geld.

Bij deze bespreking kwam ook aan het lich dat niet alleen in ons Insulinde van Regeeringswege menigmaal te veel ten gunste van den Islam is opgetreden, want men deed uitkomen, dat wel de regeeringen der christelijke zending goedgezind zijn, maar dat ambtenaren veelal zoo optreden, dat de Islam en zijn verbreiding er door in de hand gewerkt wordt. Onder de niet-christelijke landen is Japan het eenige, dat volkomen godsdienstvrijheid kent.

Den volgenden dag, Dinsdag 21 Juni, kwam in behandeling een voorstel om uit de conferentie een permanent comité te vormen, dat zou bestaan uit 10 leden uit Brittannië, 10 van het continent van Europa, 10 uit Amerika en 5 uit andere oorden der wereld en dat ten doel zou hebben, blijvend voeling te doen bestaan tusschen zendingsvelden en zendingsbesturen en te bevorderen eenheid in de groote beginselen, welke eenheid b.v. uitdrukking zou kunnen vinden, zoo noodig, in een gezamenlijk request aan het adres van de regeeringen. Men begeerde namelijk zeer, tot meer eenheid te geraken. Immers, al erkende men ook dankbaar, dat in vele landen samenwerking tusschen de zendingen der verschillende Kerken en Kerkgenootschappen bestaat, men wilde verder op dien weg van eenheid en samenwerking. Gevraagd mag echter worden, of de Anglikanen niet tè ver wilden gaan op dien weg door te verlangen, dat op een volgende conferentie ook de Roomsch-Katholieke en de Grieksche Kerk vertegenwoordigd zouden zijn. Het komt ons voor, dat aan zoo vergaande saamwerking onoverkomelijke bezwaren verbonden zouden zijn en dat men bij het zoeken naar eenheid in de groote beginselen, die beginselen wel eens te zeer naar den achtergrond kon schuiven.

Woensdag 22 Juni waren de besprekingen gewijd aan de opleiding van het zendingspersoneel. Men erkende allerwegen, dat niet, gelijk men vroeger veelal meende, godvreezendheid, bijbelkennis enz. voldoende zijn om een mannelijken of vrouwelijken zendeling voor de opgelegde taak bekwaam te maken, maar dat de zending eischt de allerbeste krachten, mannen en vrouwen, die veel algemeene ontwikkeling bezitten, maar bovendien nog met veel speciale kennis zijn toegerust. Wat intusschen niet weg neemt, dat het als vroeger bij den zendeling blijft aankomen op karakter, op godsvrucht enz. Voorbij is intusschen de tijd, dat men de zending als iets minderwaardigs beschouwt, als iets, waarvoor menigeen zich te goed mag rekenen, want allerwegen zijn de oogen opengegaan voor de groote beteekenis der zending niet alleen op godsdienstig, maar ook op maatschappelijk gebied. Hoe langer hoe meer zijn de oogen ook opengegaan voor de beteekenis, die de genees- en heelkunde in den dienst der zending heeft. Over dat hulpmiddel in den dienst der zending, en over de taalstudie, die bij de zending uit den aard der zaak een groote rol speelt, werd uitvoerig gesproken op de conferentie. Daarbij werd opgemerkt, dat de opleiding voor die hulp- en nevendiensten niet eenzijdig mag zijn en den betrokken zendeling niet buiten het eigenlijke werk mag plaatsen. Men wilde de opleiding zoo doen plaats vinden, dat de zendeling voor alles zendeling blijft, hoewel belast met een specialen dienst, en met name van den zendeling-medicus eischte men, dat hij tegenover de geestelijke behoeften zijner patiënten niet vreemd zou staan, zoo goed als men b. v. van den eigenlijken zendeling vroeg, dat hij met onderwijszaken bekend zou zijn, als anderszins.

Den laatsten dag der conferentie, Donderdag 23 Juni, kwam in behandeling het rapport van de commissie voor het werk in het vaderland ten behoeve der zending. Bij die bespreking werd er door mannen uit Amerika, met een beroep op de praktijk in de Vereenigde Staten en Canada, de nadruk op gelegd, dat het ook bij de zending voor een goed deel aankomt op juiste arbeidsverdeeling. Men had daar den omvang van het zendingsveld overzien, de benoodigde arbeidskrachten geteld en de kosten geschat, en had toen een verdeeling gemaakt, waarbij iedere kerk een deel van de groote taak op zich nam om dat deel geheel op eigen kosten te vervullen. Men wees er ook op, dat opwekking van geestelijk leven en liefde voor en belangstelling in de zending hand in hand gaan. Het laatste, zoo betoogde men, volgt het eerste steeds onmiddellijk. De moeilijkheden, bij den arbeid in het vaderland ondervonden, bleken trouwens, in de verschillende landen vrijwel met elkaar overeen te stemmen, gelijk in zooveel andere opzichten de bezwaren, die de zending te overwinnen heeft, allerwegen en ten allen tijde gelijksoortig zijn. Ware dit niet zoo, dan zou ook de conferentie niet het nut kunnen hebben, dat thans van haar kan uitgaan. Wat overigens die vele bezwaren betreft, die de zending ondervindt en die haar tot een lang niet lichten last maken, een lid van de commissie, daarover sprekende, wees er op, dat het werk van de zending het werk van den Heiland zelf is, dat de last ervan Zijn last is, een last, dien Hij ons oplegt, en dat, indien we als trouwe dienstknechten in dien last deelen, wij ook eenmaal in Zijn blijdschap en vreugde zullen mogen deelen, als we, gelijk de Schrift het noemt, zullen ingaan in de vreugde onzes Heeren.

Op den avond van den 23en Juni werd de conferentie gesloten met een afscheidsbijeenkomst in de Assembly Hall, welke op alle deelnemers ongetwijfeld een onvergetelijken indruk zal hebben gemaakt, en die uitdrukking gaf aan de geestdrift, welke alle deelnemers der conferentie bezielde, en aan het gevoel van eenheid, hetwelk trots alle verschillen op detailpunten bij allen zeer levendig was. Als vrucht van de conferentie mag men met *The Scotsman* dan ook wel allereerst dit noemen, dat een groote stap gedaan is op den weg naar de eenheid tusschen de verschillende protestantsche kerken op het gebied der zending.

In het algemeen mag inderdaad gezegd worden, dat door de conferentie de zaak der zending, meer dan tot dusver ooit het geval was, gemaakt is tot gemeengoed van het gewone volk. Het schouwspel, dat de conferentie bood met haar dag aan dag grooter wordende bijeenkomsten, die drie groote zalen van Edinburg des avonds geheel vulden, was indrukwekkend. Schoon was het, te zien en te hooren, hoe mannen, die tot de knapste en bekwaamste in de wereld gerekend moeten worden, zich opmaakten om, voor zoovcel aan hen lag, den strijd om het christelijk ideaal door de geheele wereld te doen ontbranden. Schoon was het ook, te zien, hoe de pers ginds haar best deed, een weerspiegeling te geven van de opgewekte belangstelling. Dat alles heeft in Edinburg, maar ook ver daarbuiten, „the man in the